

วารสาร

ISSN 2351- 2034

ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๘

วารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ ปรีทรรศน์
JOURNAL OF MCU.NK.Social Science Review

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

"การบูรณาการกิจกรรมการเมืองกับการดูแลสังคม"

การจัดการวัดสร้างสุข
พระครูขันติธรรมธาริ (วิเชียร),ดร.

สาธาณนิยธรรม ๖
พลังขับเคลื่อนการเมืองฐานราก
พระปลัดมหนู ฐานจาโร

การสร้างพื้นที่เรียนรู้
พระศิลาอนุปฏิฐาก
อำเภอเมืองนครนายก
จังหวัดนครนายก
พระอุดมวชิรนายก

วารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ ปรีถรรศน์

JOURNAL OF MCU.NK.Social Science Review

ISSN : 2351-0234

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

จำนวนพิมพ์ : 100 เล่ม

ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน / ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาลังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอองค์ความรู้ แนวทางแก้ปัญหาแก่สังคม แนวทางเสริมสร้างความมั่นคงและการอยู่ร่วมกันตามวิถีพุทธ

คณะกรรมการที่ปรึกษา วารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ ปรีถรรศน์

พระเทพสีมาภรณ์, ดร.	ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระราชวัชรคุณบัณฑิต, รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธีสุตาภรณ์, ปธ.9,ผศ.ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เจ้าอาวาสวัดคีรีวันต์
พระครูสังฆวารรักษ์, ผศ.ดร.	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตนครราชสีมา
พระครูปริยัติวิสุทธิบัณฑิต, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์
รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทะนี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตหนองคาย
รศ.ดร.สิริกร กาญจนสุนทร	ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บรรณาธิการ : รศ.ดร.พรเชษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : รศ.ดร.พิชิต ปุริมาต

: ผศ.ดร.เบญญาภา อัจฉฤกษ์

กองบรรณาธิการ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานภายนอก

วิทยาเขตนครราชสีมา

พระครูปริยัติวิสุทธิบัณฑิต, ผศ.ดร.

พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาสุพัทธ์ วชิราวุธ, ปธ.9,รศ.ดร.

พระมหาขวินทร์ ปรีสุตโต, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.พรเชษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล

พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.พิชิต ปุริมาต

รศ.ดร.สิริกร กาญจนสุนทร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผศ.ดร.เสฐียร ทั้งทองมะดัน

รศ.ดร.เอกรัตน์ เอกศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ดร.ประพันธ์ นิกกระโทก

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผศ.ดร.ไพวรรณ ปุริมาต

รศ.ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

รศ.ดร.วันทนา เนาว์วัน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

รศ.ดร.ธนิดา ผาดีเสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผศ.สกุล วงษ์กาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผศ.ดร.พิมพ์จี บรรจงปฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เลขานุการ : ผศ.ดร.เบญญาภา อัจฉฤกษ์

ผู้ช่วยเลขานุการ : ผศ.ดร.ชุดิพนธ์ วงษ์อมรวิทย์, ดร.สุริยะ มาธรรม,

ศิลปกรรม/เว็บไซต์ : พระสมุห์ธงชัย สุนทรจาโร,ดร.

สำนักงาน สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

เลขที่ 419 ม.7 บ้านหัวถนน ตำบลหัวทะเล อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000

โทร : 044-924544 มือถือ : 085-7786284, 083-6819533

จัดพิมพ์โดย

โรงพิมพ์เลิศศิลป์ (1994) ตั้งอยู่ที่ ถ.สุรนารี อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000 โทร. 044-252883

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

วารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ ปิทธิธรรม (Peer Review)

ภายใน

1. พระครูสุภกิจติบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระมหาประกาศิต สิริเมโธ ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
3. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. รศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
9. รศ.ดร.พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
10. รศ.ดร.พิชิต ปุริมาต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
11. ผศ.ดร.เสฐียร ทั้งทองมะดัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
12. ผศ.ดร.ไพรัตน์ ฉิมหาด	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
13. รศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
14. ผศ.ดร.ไพวรรณ ปุริมาต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
15. ผศ.ดร.เบญญาภา อัจฉฤกษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
16. ดร.ประพันธ์ นิกกรโทย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

ภายนอก

1. พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. พระมหามหิทธิกร ปริสุตโตโม ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. รศ.ดร.ณภัทร น้อยน้ำใส	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
4. รศ.พล.ท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
5. รศ.ดร.ธนิดา ผาติเสนะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
6. รศ.ดร.สิริกร กาญจนสุนทร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. รศ.ดร.สุวิทย์ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
8. รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
9. รศ.ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล	มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
10. รศ.ดร.เอกรัตน์ เอกศาสตร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
11. รศ.เนตรชนก บัวนาค	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
12. รศ.ดร.วันทนา เนาว์วัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยา
13. รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
14. ผศ.ดร.พิมพ์พิจิ บรรจงปฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
15. ผศ.ดร.วินัย ผลเจริญ	มหาวิทยาลัยสารคาม
16. ผศ.ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
17. ผศ.ดร.วัลย์ชัชชา เขตบำรุง	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
18. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
19. ผศ.ดร.วีโรจน์ หมั่นเทพ	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
20. ดร.วิยะดา วรรณทวินิช	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
21. ผศ.ดร.อำพล นววงศ์เสถียร	มหาวิทยาลัยเซนต์โฮเซ่บางกอก
22. ผศ.สกุล วงษ์กาฬสินธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
23. ผศ.ดร.พีรวิทย์ คำเจริญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
24. ผศ.ดร.หทัยชนก คตะสมบุรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
25. พระมหาสันติภาพ โชติปัญญา (อ่อนละมุน), ดร. ผู้อำนวยการโรงเรียนบูรพาวิทยานุสรณ์	
26. ผศ.พรศิริ แสงสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
27. ดร.สุวัฒน์ อาษาสิงห์	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

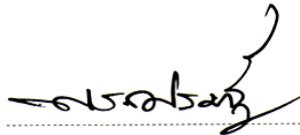
บทบรรณาธิการ

ด้วยวารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ ปรีทรรศน์ วิทยาเขตนครราชสีมาฉบับนี้เป็น **ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2568** มีคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยจากสถาบันภายนอกได้นำเสนอผลงานทางวิชาการที่หลากหลายหัวข้อหลากหลายสาขาวิชา ทั้งนี้กองบรรณาธิการได้ส่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ไปให้กรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการของแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้อ่าน และมอบให้เจ้าของบทความนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์แล้ว และด้วยความตั้งใจของกองบรรณาธิการมีความประสงค์ทำวารสารเล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) ฉะนั้น ในวารสารฉบับนี้เน้นการบูรณาการกิจกรรมการเมืองกับการดูแลสังคม นำเสนอบทความวิชาการด้านวิจัย 3 เรื่อง และบทความวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่อการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม 2 เรื่อง รวมเป็น 5 บทความ

คณะกองบรรณาธิการขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่านได้มีส่วนร่วมทำให้วารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ ปรีทรรศน์ วิทยาเขตนครราชสีมา ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการขอขอบคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทุกท่านได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะ แนะนำให้มีการปรับปรุงแก้ไขผลงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้อง นำอ่านและเป็นประโยชน์ทางวิชาการ และขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านได้กรุณาติดตามผลงานวารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ ปรีทรรศน์ วิทยาเขตนครราชสีมา ด้วยดีเสมอมา ซึ่งคณะกองบรรณาธิการพร้อมทำหน้าที่สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมต่อไป ท้ายที่สุดขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ได้จัดทำให้มีวารสารฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.พรเศรษฐิ วุฒิปัญญาอิสกุล)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิชาการ : Academic Article

การจัดการวัดสร้างสุข

1-9

TEMPLE MANAGEMENT FOR HAPPINESS

: พระครูขันติธรรมธารี

สารานุกรม ๖ พลังขับเคลื่อนการเมืองฐานราก

10-17

SARANIYADHAMMA 6: THE DRIVING FORCE OF GRASSROOTS POLITICS

: พระปลัดมนู ฐานจาโร

บทความวิจัย : Research Articles

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัทธาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

18-26

CREATING A LEARNING SPACE FOR THE KILANUPATTHAKA IN MUEANG NAKHON NAYOK DISTRICT, NAKHON NAYOK PROVINCE

: พระอุดมวชิรนายก

การร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

27-35

ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

CO-MANAGEMENT HEALTH PROMOTION TEMPLE FOR VILLAGE HEALTH VOLUNTEERS (OSM.) IN HIN TANG SUBDISTRICT MUEANG NAKHON NAYOK DISTRICT, NAKHON NAYOK PROVINCE

: อนุชิต บุตดี

การจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมือง

36-44

นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ADMINISTRATION OF THE HAPPINESS CREATION PROJECT FOR COMMUNITY NETWORK AT MUEANG NAKHON RATCHASIMA DISTRICT OF NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

: เขมจิรา พิทักษ์ราษฎร์

การจัดการวัดสร้างสุข TEMPLE MANAGEMENT FOR HAPPINESS

พระครูขันติธรรมธารี

Phrakhru Khuntitaranthare Wichian

วัดสุวรรณ

Suwan Temple

E-mail: udomtanee35@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นศึกษาการจัดการวัดสร้างสุข เนื่องจากว่าวัดและคณะสงฆ์ไทยมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยมา ก่อนการตั้งประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยและชาวต่างชาติยอมรับว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ วัดต่างๆ ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน ด้วยความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม พระพุทธรูปประจำวัด สถาปัตยกรรมที่ศรัทธา และเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ได้รับความนิยมนอกจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่า การจัดการพัฒนาวัด สามารถเผยแพร่และส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างวัดให้เป็น Soft Power เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คณะสงฆ์ไทยได้กำหนดนโยบายการพัฒนาวัด ภายใต้โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข เพื่อจัดการวัดให้สามารถสร้างความสุขแก่ประชาชน โดยความร่วมมือระหว่างวัด ประชาชน และหน่วยงานรัฐ ร่วมกันพัฒนาวัดและชุมชนให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น อีกอย่างหนึ่งการจัดการวัดต้องอาศัยพุทธธรรม อานาจของเจ้าอาวาส การดำเนินงานภายใต้กฎหมาย และประชาชนจิตอาสา ร่วมกันพัฒนาวัด โดยนำแนวคิด 5 ส มาบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อจัดการวัดให้เป็นสถานที่สร้างความสุขตามหลักสัปปายะ 7 เป็นที่ยอมรับในสังคมไทยและต่างประเทศ สามารถจัดการวัดเพื่อสร้างความสุขให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการของประชาชน ทำให้วัดมีอัตลักษณ์ทางการจัดการและกิจกรรมที่สร้างความสุขให้กับชุมชนได้อย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ส่งผลให้สังคมไทยมีความสุขอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการ, วัดสร้างสุข, สังคมไทย

Abstracts

This academic article focuses on examining the management of “Happiness Temples” (Wat Sang Suk), based on the longstanding and significant role of temples and the Thai Sangha in Thai society—from before the establishment of the nation to the present day. Both Thais and foreigners acknowledge Thailand as a Buddhist country, and temples serve as the cultural and spiritual centers of their communities. Their architectural uniqueness, sacred Buddha images, surrounding landscapes, and distinctive local characteristics attract visitors from both within Thailand and abroad. The study found that temple development and management can promote temples as learning centers and elevate them as a form of soft power, increasing economic and tourism value while encouraging public participation in religious activities. This enables temples to become hubs

for community income generation. The Thai Sangha has established the “Wat Pracharath Sang Suk” policy to enhance temple management so that temples may serve as sources of well-being for the people, driven by collaboration among temples, local communities, and government agencies to sustainably improve both temples and communities.

Additionally, temple management requires Buddhist principles, the abbot’s power, legal compliance, and support from community volunteers. The integration of the 5S management approach with Buddhist teachings enables temples to be managed as spaces that foster well-being in accordance with the concept of Sappaya 7. This model has gained recognition in both Thai and Foreigners . Effective temple management aligned with social conditions and the needs of local people helps temples develop distinctive identities and sustain happiness-generating activities for communities across generations, ultimately contributing to the sustainable well-being of Thai society.

Keywords: Management, Happiness Temple, Thai society

บทนำ

วัดไทยมีความสวยงามเป็นศูนย์กลางชุมชน ประชาชนทำกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย กิจกรรมเหล่านั้นไม่เพียงแต่สร้างคุณค่าและมูลค่า แต่ยังส่งเสริมให้ศาสนิกชนได้มีส่วนร่วมในการประกอบศาสนกิจตามศาสนานตนเชื่อถือ นอกจากนี้ วัดยังเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้ผู้คนศึกษาเรียนรู้มากยิ่งขึ้น พร้อมเสริมสร้างความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาอันงดงาม สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตสังคมไทย มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความกลมใสศรัทธาร่วมกัน และวัดพัฒนาขึ้นเป็นวัดต้นแบบมีคุณค่าต่อศาสนิกชนและสร้างศรัทธาต่อประชาชนทั่วไป มองเชิงมิติทางศาสนา รวมถึงวัดมีสถาปัตยกรรมและประติมากรรมสวยงาม พระพุทธรูปปฏิมา พระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มองเชิงมิติทางวัฒนธรรม วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และอัตลักษณ์แต่ละท้องถิ่นมองเชิงมิติทางการท่องเที่ยว วัดมีความสวยงาม ความสะอาด ความสะดวกสบาย มีเอกลักษณ์โดดเด่น เกิดมหัศจรรย์ใจ มีคุณค่ามูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม

การจัดการวัด และพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่องอาจมิใช่เพียงเจ้าอาวาส พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง แต่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ช่วยส่งเสริมจัดการพัฒนาวัดเป็นสถานที่ที่มีคุณภาพ ดึงดูดใจทั้งศาสนิกชนและนักท่องเที่ยว โดยใช้กระบวนการพัฒนาวัดแตกต่างกัน เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาสังคม การส่งเสริมจริยธรรม การปฏิบัติภาวนา เป็นต้น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน) และคณะ, 2556) การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางเข้มแข็งของชุมชนนั้น เป็นกระบวนการต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ ชุมชน หน่วยงานเกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้วัดเป็นสถานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับทุกคนในชุมชน พัฒนากิจกรรมมุ่งเน้นให้วัดสามารถเป็นรมณีสถานให้กับสาธุชนได้ สร้างองค์ความรู้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัด สามารถต่อยอดกิจกรรมการสร้างวัดให้ร่มรื่นและเป็นศูนย์กลางการสร้างสุขภาวะชุมชน (พระมหาชุตีภัก อภินนโท และภัชชรบถ ฤทธิ์เต็ม, 2565)

การจัดการพัฒนาวัดสร้างสุข อาจเริ่มต้นจากการแก้ปัญหา เจ้าอาวาสมองปัญหาเห็นความเชื่อมโยง กำหนดแนวทางการพัฒนาวัด วางแผนการพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบ ระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ศึกษาสภาพแวดล้อมของวัด ปัจจัยใดมีผลต่อการพัฒนา สนองตอบความ

ต้องการชุมชน กำหนดเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของวัดสร้างสุข มีรูปแบบกิจกรรมวัดลักษณะบูรณาการกับพระธรรมวินัย ไม่นับรูปแบบวิสัยความนิยมชาวโลกจนเกินงาม จัดทำแผนปฏิบัติการสร้างความร่วมมือกับองค์กรเครือข่าย กำหนดกิจกรรมและงบประมาณจำเป็นในการบรรลุเป้าหมาย วัดสร้างสุข ปัจจัยพื้นฐานกิจกรรมทางสุข วัดต้องเริ่มพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปรับปรุงอาคารสถานที่ ซ่อมแซม ปรับปรุงอาคารให้มีความแข็งแรง สวยงาม ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อนึ่ง การวางผังบริเวณวัดในประเทศไทยนั้น วัดโดยทั่วไปนิยมแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ 1) เขตพุทธาวาส 2) เขตสังฆาวาส และ 3) เขตธรณีสงฆ์ แต่การวางผังบริเวณวัดในสังคมไทยเพื่อสร้างความสุขเมื่อทำกิจกรรมวัดแบบบูรณาการในเขตธรณีสงฆ์ พื้นที่สาธารณะวัดเพื่อความอยู่ดีของสงฆ์และประชาชน สังคมในวงกว้าง เขตพุทธาวาส เขตธรณีสงฆ์ มุมสงบ เขตสังฆาวาส เขตสังฆาวาส เขตธรณีสงฆ์ สวนพุทธธรรม/พื้นที่เรียนรู้จัดสรรพื้นที่ใช้สอย จัดสรรพื้นที่ให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่างๆ เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด สวนสาธารณะ ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ติดตั้งระบบไฟฟ้า ประปา และสัญญาณอินเทอร์เน็ต ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จัดอบรมธรรมะ สวดมนต์ เจริญภาวนา และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

สนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนา จัดทำหนังสือ สื่อการสอน จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ สร้างบรรยากาศให้เกิดความสงบ ร่มเย็น เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม พัฒนากิจกรรมสร้างสุขเพื่อสังคม อาจจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคม จัดโครงการช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ และเด็กกำพร้า ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เชิญชวนให้ชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมต่างๆ กับวัดสร้างเครือข่ายกับองค์กรอื่นๆ ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอื่นๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม นำเทคโนโลยีมาใช้ ใช้สื่อสังคมออนไลน์ สร้างเพจหรือเว็บไซต์วัดเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่างๆ จัดทำระบบบริหารจัดการข้อมูลของวัด

ปัจจัยสำคัญสนับสนุนการจัดการวัดสร้างสุข ช่วยส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดต้นแบบสร้างสุข อาศัยปัจจัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน คณะสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด แสวงหางบประมาณให้เพียงพอสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เชิญชวนบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ ควบคู่กับการสื่อสารที่ดี สามารถจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน สร้างชุมชนให้เข้มแข็งของชุมชนมีความสุข

การจัดการวัด

การจัดการพัฒนาวัดอาศัยหลักการจัดการตามแนวทางพระพุทธศาสนาปรากฏในพระไตรปิฎกและหลักการจัดการของศาสตร์สมัยใหม่ควบคู่กับแนวทางในการจัดการของชุมชนกำหนดขึ้นภายใต้ปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่างๆ ช่วยให้เกิดการจัดการวัดในรูปแบบเหมาะสมตรงตามความต้องการชุมชนและสามารถสนองตอบนโยบายคณะสงฆ์สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของพระธรรมวินัย ช่วยสืบต่อพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดแรงศรัทธา แรงสนับสนุนในการจัดการวัดสร้างสุขให้แก่ประชาชนและสังคมไทย

หลักการจัดการ การจัดการ (Management) เป็นกิจกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหรือหลายคน มาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลต่างฝ่ายต่างทำ ไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำปรับเปลี่ยนมาร่วมดำเนินงาน ประสานงานส่งผลให้บรรลุผลได้ด้วยดี นักบริหารทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยอาศัยบุคคลอื่นเป็นผู้ทำ (สุธี ขวัญเงิน, 2559) หลักการจัดการเพื่อพัฒนาวัดสร้างสุขนั้น ไม่สามารถนำแนวคิดและวิธีการให้ผู้บริหารนำมาใช้ในการวางแผน จัดองค์กร ปัญหาและควบคุมทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้

บรรลุปเป้าหมายองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ แต่ถ้าว่า สามารถนำหลักการจัดการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการจัดการวัด เพราะวัด พระสงฆ์ ชุมชน อำนาจเจ้าอาวาสไม่สามารถสั่งการบังคับพระสงฆ์ ชุมชนให้ดำเนินการตามคำสั่งได้ สามารถบูรณาการอำนาจเจ้าอาวาสกับการจัดการสร้างการมีส่วนร่วมได้

หลักการจัดการทางพระพุทธศาสนา ลักษณะนำหลักธรรม การจัดการ เหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนา มาสังเคราะห์กับหลักการจัดการเห็นภาพการจัดการทางพระพุทธศาสนา “วันมาฆบูชา” เป็นวันมีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2 ประการ คือ เป็นวันพระพุทธเจ้าแสดงธรรมโอวาทปาฏิโมกข์ และพระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขาร โดยตรัสขณะแสดงธรรมว่า “ต่อไปนี้อีก 3 เดือน เราจักเสด็จดับขันธปรินิพพาน” หลังจากทรงสั่งสอนพระธรรมมาเป็นเวลา 45 ปี (เทศบาลนครสงขลา, 2565) กล่าวได้ว่าการบริหารกิจการในทางพระพุทธศาสนานั้น กระบวนการหรือแนวทางก่อให้เกิดความเหมาะสมทางด้านพฤติกรรมของมนุษย์ มุ่งเน้นการบริหารทางกายบริหาร และบริหารใจ ส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนองค์กร (จตุพล ดวงจิตรและประยูร สุขะใจ,2559)

แนวทางแนวคิดทางการจัดการตามประวัติพระพุทธศาสนา มีกรณีศึกษาการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงการบริหารจัดการ วิธีการประยุกต์ใช้กับการวางแผน กำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุปเป้าหมายตามวางไว้ จัดองค์กร กำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์กร แต่งตั้งบุคลากรให้เหมาะกับงาน อำนวยการ กำกับสั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงาน ตามแผนงานและควบคุมติดตามยึดหลักธรรมวินัย การอนุโลมยกเลิกสิกขาบทเล็กน้อยได้

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้ชี้แจงต่อพระเถระทั้งหลายว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อจวนจะปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะข้าพเจ้าว่า ดูกรอานนท์ เมื่อเราล่วงไป สงฆ์หวังอยู่จะฟังถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียก็ได้ พระเถระทั้งหลายถามว่า ท่านพระอานนท์ ก็ท่านทูลถามพระผู้มีพระภาคหรือเปล่าว่า พระพุทธเจ้าข้า สิกขาบทเหล่าไหน เป็นสิกขาบทเล็กน้อย ท่านพระอานนท์ตอบว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ก็สิกขาบทเหล่าไหน เป็นสิกขาบทเล็กน้อย วิ.จ. (ไทย)7/442/383

อำนาจทางการจัดการวัด ลักษณะการใช้อำนาจวัดเป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินการคณะสงฆ์และกิจการศาสนาที่สำคัญ เป็นฐานอันสำคัญยิ่งต่อคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการวัด บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสาม ว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามความในมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามความในมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งมีความสำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี, 2562) ถึงแม้เจ้าอาวาสมีอำนาจในในการปกครองวัด สามารถใช้อำนาจจัดการสิ่งต่างๆ ภายในวัดได้ แต่ถ้าว่า ธรรมชาติการจัดการ เจ้าอาวาสเลือกใช้อำนาจประสานให้เกิดความร่วมมือจัดการวัดพัฒนาวัดร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ พระสงฆ์กับชุมชน กับหน่วยงานรัฐมากกว่าการใช้อำนาจทางกฎหมาย

นโยบายคณะสงฆ์ต่อการจัดการวัด มหาเถรสมาคม องค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ได้มีคำสั่งที่ 2/2559 แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ มหาเถรสมาคม ลงวันที่ 25 เมษายน 2559 จากนั้น คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้มีการประชุมจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามภารกิจรอบงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน 1. งานด้านการปกครอง 2. งานด้านศาสนศึกษา 3. งานด้านเผยแผ่ 4. งานด้าน

สาธารณูปการ 5. งานด้านศึกษาสงเคราะห์ 6. งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ผมนวกเข้ากับอีก 1 ด้าน คือ งานด้านพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาแห่งโลก (พระราชวรมุณี (พล อาภากรโร ป.ธ.9, Ph.D.),2560) ส่งผลให้วัดดำเนินการพัฒนาวัดภายใต้แผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

หลักการจัดการวัดสร้างสุข

หลักการจัดการวัดสร้างสุข มีลักษณะการจัดการเชิงบูรณาการ โดยนำหลักการจัดการวัดตามพระธรรมวินัยประสพการณ์การจัดการวัดสมัยพุทธกาลและการจัดการวัดสมัยปัจจุบันมาบูรณาการกับหลักการจัดการสมัยใหม่เพื่อให้เกิดระบบการจัดการตอบสนองความต้องการคณะสงฆ์และความต้องการประชาชนเพื่อให้เกิดการสนับสนุนการจัดการวัดเพื่อสร้างความสุขสู่สังคมไทย เน้นรูปแบบการจัดการแบบร่วมมือ วัด ประชาชน หน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน เพื่อสร้างความสุขให้เกิดแก่พระสงฆ์ สร้างความสุขแก่ประชาชน รัฐและเอกชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน

หลักสัปปายะ 7 การจัดการวัด

สัปปายะ 7 สิ่งที่เหมาะสมกัน สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย

1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ
2. โคนจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยววิณฑบาตที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนมีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป
3. ภัตตสัปปายะ การพูดคุยเหมาะ เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ
4. บุคคลสัปปายะ บุคคลถูกกันเหมาะ เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะแก่ใจ
5. โภชนสัปปายะ อาหารเหมาะ เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก
6. อุตุสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมเหมาะ เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น
7. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาปถเหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), 2564)

โครงการใช้กระบวนการ 5ส หลักสัปปายะ 7 และหลักความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นหลักการสำคัญในการพัฒนากิจกรรมและพื้นที่ทางกายภาพของวัด โดยมีหลักการสำคัญ ได้แก่

1. การจัดการพื้นที่ทางกายภาพ โดยมีการจัดการพื้นที่ทางกายภาพของวัดให้มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม โดยมีการดำเนินการใน 2 ด้าน ประกอบด้วย

1. การออกแบบผังแม่บทและการปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อฟื้นฟูความศักดิ์สิทธิ์ สัปปายะ และความศรัทธาในพื้นที่วัดทั่วประเทศ

การออกแบบผังแม่บท และจัดทำแผนพัฒนากายภาพของวัด เพื่อให้วัดมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และอาคารอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการวางแผนและออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม ไม่พัฒนาไปอย่างสะเปะสะปะ

การออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์และการจัดการพื้นที่สีเขียว-พื้นที่สาธารณะ โดยมุ่งเน้นการจัดการพื้นที่ทางกายภาพของวัดให้มีพื้นที่สีเขียว เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อน เป็นที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพิ่มพื้นที่สีเขียวของวัดให้เป็นสถานที่เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้วัดมีพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทั่วไปเข้า

มาร่วมกิจกรรมในวัด มุ่งเน้นการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา การเดินทางพักผ่อนเพื่อให้รู้ว่าพื้นที่วัดเป็นพื้นที่ให้ทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมบุญได้

การออกแบบและการจัดการอาคารอนุรักษ์-สถาปัตยกรรม ให้วัดมีการจัดการเพื่ออนุรักษ์อาคารอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมวัดเพื่อทรงไว้ซึ่งคุณค่าของอาคารแบบดั้งเดิม โดยมีการออกแบบการปรับปรุง การใช้เทคนิคและกระบวนการอนุรักษ์ตามแนวคิดของอาคารแต่ละยุคสมัย เป็นต้น

การปรับปรุงวิธีการบริหารจัดการการก่อสร้างภายในวัด เกิดการจัดสรรงบประมาณของวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการปรับปรุงภูมิทัศน์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามผังแม่บท อย่างเป็นรูปธรรม

2) การจัดการสิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่และโครงสร้างพื้นฐานของวัด

การจัดการขยะ ของเสีย น้ำเสียและบริเวณสกปรก โดยให้วัดและชุมชนได้มีการพัฒนาระบบการจัดการขยะของเสีย น้ำเสียภายในวัด เริ่มตั้งแต่การคัดแยกขยะ ของเสีย การมีถังหรือภาชนะรองรับการทิ้งขยะของคนเข้ามาในวัด และพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนการให้ความรู้เรื่องความสะอาด การเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัดและพื้นที่ส่วนกลางของวัด

การจัดการพื้นที่ห้องน้ำ ลานจอดรถ ให้วัดและชุมชนมีการจัดการพื้นที่ห้องน้ำ ลานจอดรถให้มีความสะอาด สวยงามเป็นสัดส่วน มีการดูแลห้องน้ำ ระบบการจอดรถ เช่น การนำป้ายมาบ่งบอกเพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจ มีระเบียบในการจอดรถ การใช้ห้องน้ำ

การจัดการสวนพุทธธรรม สวนสมุนไพร สวนสุขภาพในวัดให้มีความพร้อม อาจเลือกจัดการเป็นสวนพุทธธรรมหรือสวนแบบเซน รวมทั้งสวนสมุนไพร สถานที่บริการสุขภาพ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาด้านสุขภาพ และการสร้างความสงบให้กับบุคคลเข้ามาเรียนรู้ภายในวัดตามหลักพุทธธรรม

การจัดการด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม ให้วัดและชุมชนมีการจัดการเพื่อการประหยัดพลังงาน ลดการใช้ขยะและมีการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลัก 5ส และ 3R เป็นต้น

การจัดการพื้นที่บำเพ็ญกุศล เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือพื้นที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีความสะอาด เหมาะสมต่อการบำเพ็ญกุศล ให้มีความเรียบร้อยเพื่อปลูกฝังศรัทธาและสร้างปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา

2. การจัดการพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ ให้วัดและชุมชนได้มีการจัดการพื้นที่ทางสังคมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และกิจกรรมเชิงพุทธสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายในวัด โดยพัฒนากิจกรรมทางสังคม เช่น

การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น การทำจิตอาสาของคนในชุมชน การจัดการพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพเป็นลานวัด ลานกีฬา ลานวัฒนธรรม ลานกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การจัดการกิจกรรมเชิงประเพณีของสังคมไทย การทำบุญตักบาตร เป็นต้น

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน เช่น การบวชป่า การอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ การจัดการพื้นที่อนุรักษ์ของวัดและชุมชน เป็นต้น

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง และประเพณีอื่นๆ ของแต่ละชุมชน/ท้องถิ่น ให้เป็นกิจกรรมเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3. การจัดการพื้นที่ทางจิตวิญญาณและปัญญา โดยการจัดให้พื้นที่ของวัด เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่แสดงธรรมเทศนา บรรยายธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น

การจัดการกิจกรรมบรรยายธรรมประจำวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา

ส่งเสริมการเจริญวิปัสณากรรมฐาน

ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านจิตวิญญาณ
การจัดให้มีพื้นที่การเรียนรู้ทางจิตใจและปัญญาผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น (วัด ประชา รัฐ สร้างสุข,
2563)

วัดสร้างสุขต้นแบบ

วัดสร้างสุขต้นแบบเป็นวัดมีผลพัฒนาเด่นต่อเนื่อง มีกิจกรรมหลากหลายตอบสนองความต้องการของ
งานคณะสงฆ์ 6 ด้าน โดยเฉพาะงานคณะสงฆ์ด้านการสงเคราะห์ประชาชนได้สร้างความสุขให้เกิดขึ้นแก่
ประชาชนภายใต้ความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับหน่วยงานของรัฐเกิดเป็นวัดต้นแบบ มีการจัดการ
หลากหลายทั้งรูปแบบการจัดการวัดให้ดำรงอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยและการจัดการวัดให้เป็นสถานที่สร้าง
ความสุขหลากหลายรูปแบบความสุขทั้งด้ายสงบกาย สงบใจ ดังวัดต้นแบบต่อไปนี้

วัดห้วยปลากั้ง “หลวงพ่อบุญรอด” วัดห้วยปลากั้ง เตรียมสร้างอุทยานธรรมฯ ศูนย์รวมพุทธศาสนาทุก
นิกาย พระไพศาลประชาทร วิ. (พ.บ.ช.ค. ดิส.ส.ว.ส.) หรือ “หลวงพ่อบุญรอด” เจ้าอาวาสวัดห้วยปลากั้ง อ.เมือง
จ.เชียงราย กล่าวว่า วัดห้วยปลากั้งได้ดำเนินการโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง
ปัจจุบันกำลังดำเนินการอยู่ 6 โครงการ ได้แก่

1. โครงการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข ด้วยการเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธามาร่วมทำบุญด้วยการช่วยซื้อพืชผล
ทางการเกษตรแจกจ่ายให้กับประชาชน แจกข้าวสาร อาหารแห้งให้กับประชาชนที่ยากไร้ จ่ายค่า
รักษาพยาบาลให้กับผู้ที่ไม่มียาในการรักษาพยาบาล จัดมอบข้าวสารให้โรงเรียนในพื้นที่ภาคเหนือ กว่า 500
แห่ง

2. เข้าป่าล่าบุญ นำประชาชนที่มีอาการเจ็บป่วยที่ยู่บนดอยในพื้นที่ห่างไกลเข้ามารับการรักษาที่
โรงพยาบาลประจำจังหวัด

3. พามนุษย์ขึ้นสวรรค์ เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาไปสร้างศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ในวัดต่างๆที่อยู่ในถิ่น
ทุรกันดาร เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งจากโครงการนี้ได้มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ในพื้นที่ภาคเหนือไปแล้ว
กว่า 1,000 องค์ ทั้งยังมีการสร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ เมรุ เป็นต้น

4. คืนคนดีสู่สังคม ให้ผู้ที่พ้นโทษจากเรือนจำมีอาชีพ มีรายได้ ให้มีที่ยืนในสังคม ด้วยการเปิดคาร์แคร์
คืนคนดีสู่สังคม โดยนำผู้ที่พ้นโทษมาคอยให้บริการล้างรถยนต์

5. โรงพยาบาลห้วยปลากั้งเพื่อสังคม เพื่อให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนที่เข้าถึงระบบบริการสาธารณสุข
ได้ยาก เช่น ผู้ยากไร้ กลุ่มชายขอบ เป็นต้น ให้การตรวจรักษาโรคทั่วไป โดยไม่คิดค่าบริการ และ

6. แคคคิดก็ผิดแล้ว เปิดให้บริการร้านกาแฟ ร้านอาหาร คุณภาพดีแต่ราคาถูก ราคาเพียง 20 บาท
จากพ่อครัว แม่ครัว ที่เป็นผู้ที่พ้นโทษแต่มีฝีมือในการทำอาหาร นอกจากนี้ยังมีในส่วนที่เปิดให้บริการฟรีด้วย
เพื่อให้บริการผู้ที่มีรายได้น้อย รวมทั้งนักท่องเที่ยว (เดลินิวส์ ออนไลน์, 2566)

กล่าวได้ว่า การจัดการวัดสร้างสุขวัดสามารถนำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดกิจกรรมเด่นของวัดมาบูรณา
การกับกิจกรรมของชุมชนหน่วยงานต่างๆเพื่อให้เกิดการพัฒนาวัดสร้างความสุขสร้างคุณูปการแก่
พระพุทธศาสนา สร้างแรงศรัทธาให้องค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาร่วมสนับสนุนพัฒนาวัดภายใต้ความร่วมมือ
ระหว่างคณะสงฆ์กับหน่วยงานของรัฐเกิดเป็นวัดต้นแบบ มีการจัดการหลากหลายรูปแบบ สร้างความสุข
ร่วมกัน

บทสรุป

การจัดการวัดสร้างความสุขให้แก่คนไทยคณะสงฆ์ได้ดำเนินการพัฒนาความสุข พระสงฆ์พัฒนาตนเองให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง ขยายผลรูปแบบและกิจกรรมสำคัญของพระสงฆ์สู่กิจกรรมวัด รูปแบบและกิจกรรมวัด เกิดกระบวนการพัฒนาวัดแตกต่างกัน พระสงฆ์เน้นส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้วิถีการใช้ชีวิตแบบสงฆ์ รวมถึงการปฏิบัติธรรมผสมผสานกับกิจกรรมการพัฒนาวัด กิจกรรมชุมชน ประเพณีชุมชน และนโยบายคณะสงฆ์ริเริ่มโครงการวัดสร้างสุข เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตพระสงฆ์และประชาชน มุ่งเน้นการนำหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประชาชน ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม สร้างสรรค์กิจกรรมให้หลากหลายให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งความสุขและการเรียนรู้พัฒนาตนเองของคนในสังคม นอกจากนี้ ยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่น่าอยู่ร่วมกัน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย จากนั้นจึงขยายผลสู่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และปฏิบัติธรรม รวมถึงจัดพื้นที่บางส่วนให้เป็นพื้นที่สาธารณะต่อการส่งเสริมสุขภาพทางกายและใจแก่ประชาชน โดยมีการบูรณาการกิจกรรมทางศาสนาเข้ากับกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละวัด ช่วยสร้างความสุขและความผาสุกให้เกิดขึ้นในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนการพัฒนาวัดให้เป็นต้นแบบในการสร้างสังคมที่ติงามอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- จตุพล ดวงจิตระและประยูร สุยะใจ. (2559). การบูรณาการหลักการบริหารเชิงพุทธในการส่งเสริมการจับเค็ลือมองคักชุมชนในลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง, วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา 67
- เดลินิวส์ ออนไลน์. “หลวงพ่อบุชช” วัดห้วยปลากั้ง เตรียมสร้างอุทยานธรรมฯ ศูนย์รวมพุทธศาสนาทุกนิกาย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/news/2357202/> [13 ตุลาคม 2567 2567].
- เทศบาลนครสงขลา. วันมาฆบูชา. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.songkhilacity.go.th/2020/news/detail/13742/data.html> [13 ตุลาคม 2567 2567].
- พระเทพปริยัติสุธี. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง เจ้าอาวาส. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.watmoli.com/wittaya-four/2448/> [13 ตุลาคม 2567 2567].
- พระมหาชุตีภัก อภินนโทและภัชรบถ ฤทธิเต็ม. (2565). สาธารณูปการวิถิพุทธ นนทบุรี :โครงการพัฒนาเครือข่ายองค์กรสุขภาพวิถิพุทธเชิงสร้างสรรค์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.), ฌ.
- พระมหาสุทิตย อาภากรโ(อบอูน)และคณะ. (2556). การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพุทธศาสนาในประเทศไทย นนทบุรี :ศูนย์สร้างเสริมสุขภาพองค์กรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.), 3.
- พระราชวรมนี (พล อาภากรโ ป.ธ.9, Ph.D.). การปฏิรูปกิจการ พระพุทธศาสนา. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com/lifestyle/513959> [13 ตุลาคม 2567 2567].
- วัด ประชา รัฐ สร้างสุข. หลักการทำงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://wat3579.com/blog/blog/detail/var/64s2f4w2v2> [12 ตุลาคม 2567 2567].

วารสาร มจร.นม. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568) 9

วิ.จ. (ไทย)7/442/383 หมายถึง พระไตรปิฎกเล่มที่ 07 วินัยปิฎกที่ 07 จุลวรรค ภาค 2 [5.เรื่องสิกขาบท
เล็กน้อย]ภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 442 หน้า 383 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2564). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.พิมพ์ครั้งที่
43. กรุงเทพฯ : นายสนิท ตันตวิวัฒน์พานิช พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน.

สุธี ขวัญเงิน. (2559). **หลักการจัดการ** กรุงเทพฯ :ซีเอ็ดยูเคชั่น, 14.

สารานิยธรรม 6 พลังขับเคลื่อนการเมืองฐานราก

SARANIYADHAMMA 6: THE DRIVING FORCE OF GRASSROOTS POLITICS

พระปลัดมนู ฐานจาโร

PHRAPALAD, MANU THANAJARO

วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

Chonburi Buddhist College.

E-mail: sanmontree555@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาความสำคัญของการนำหลักธรรมสารานิยธรรม 6 มาเป็นพลังขับเคลื่อนการเมืองฐานราก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองระดับท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างใกล้ชิด ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในสังคม พัฒนาความเป็นพลเมืองให้เข้มแข็ง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายการบริหารจัดการท้องถิ่น ทำให้ประชาชนสามารถเลือกตัวแทนที่เหมาะสม เข้าใจกระบวนการทางการเมืองอย่างชัดเจน สามารถติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้นำได้อย่างใกล้ชิด ซึ่งแตกต่างจากการเมืองระดับชาติที่ประชาชนอาจรู้สึกห่างเหินจากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น เป็นรากฐานในการสร้างความเท่าเทียมทางการเมือง ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางการเมืองในระดับชาติในระยะยาว อีกอย่างหนึ่ง ถ้านักการเมืองท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่น ขาดการนำหลักธรรมมาใช้บริหารการเมือง จะทำให้เกิดความขัดแย้งและตอบโต้กันอย่างรวดเร็ว ซึ่งรุนแรงกว่าการเมืองระดับชาติ นักการเมืองท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นเป็นกลุ่มการเมืองฐานรากของประเทศ ที่ต้องวางรากฐานการพัฒนาประชาธิปไตยและจัดกิจกรรมทางการเมือง ตามหลักธรรมสารานิยธรรม 6 ประกอบด้วย เมตตาทายกรรม (ทำดีต่อกัน) เมตตาวิจิตรกรรม (พูดดีต่อกัน) เมตตาโมกกรรม (คิดดีต่อกัน) สาธารณโภคี (แบ่งปันกัน) ศิลสามัญญตา (มีศีลเสมอกัน) และ ทิฐิสามัญญตา (มีความเห็นเหมือนกัน) คุณธรรมเหล่านี้ จะสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น เป็นพลังขับเคลื่อนทางการเมืองฐานรากให้เข้มแข็งและสามารถพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยในระดับประเทศได้อย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ: การเมืองฐานราก, พลังขับเคลื่อน, สารานิยธรรม 6

Abstracts

This academic article focuses on the significance of applying the six principles of Saraniyadhamma as a driving force for grassroots politics, especially at the local level. Local politics serves as a crucial mechanism that provides citizens with close political participation, encouraging them to recognize their rights and duties in society, strengthening their civic consciousness, and enabling them to take part in decision-making related to local administrative policies. As a result, people are able to choose suitable representatives, clearly understand political processes, and closely monitor and scrutinize the work of their elected officials—something that is often more difficult in national politics, where citizens may feel more distant. The study found that local-level participation forms the foundation

for creating political equality and long-term political stability at the national level. Moreover, if local politicians and community members lack the application of moral principles in political administration, conflicts and confrontations tend to arise quickly—often more intensely than in national politics. Local politicians and residents constitute the grassroots political base of the country; therefore, they must establish a democratic foundation and conduct political activities in accordance with the six principles of Saraniyadhamma: Mettakaya-kamma (benevolent bodily actions), Mettavaci-kamma (benevolent speech), Mettamano-kamma (benevolent thoughts), Sadharana-bhogi (sharing and mutual generosity), Silasamaññata (common adherence to moral discipline), and Ditthisamaññata (shared right views). These moral principles cultivate unity within communities, strengthening the political foundation at the grassroots level and enabling the development of a fully democratic political system at the national level.

Keywords: Grassroots politics, Driving force, Saraniyadhamma 6

บทนำ

การเมืองฐานรากเป็นการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น เป็นรากฐานช่วยสร้างความแข็งแกร่งให้ประชาธิปไตยระดับประเทศ สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น โดยแสดงออกถึงการใช้อำนาจประชาชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเอง เช่น การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดสรรงบประมาณ และการกำหนดนโยบายต่างๆ เกี่ยวข้องกับชุมชน ส่งผลให้การเมืองฐานรากมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับฐานราก ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด สะท้อนปัญหาความต้องการตนเองและชุมชน ร่วมกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น ร่วมตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เนื่องจากเข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชนได้ดีกว่า ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การแสดงออกหรือร่วมกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มการเมืองต่างๆ แก้ไขปัญหาในชุมชน ช่วยสร้างความสามัคคีความเข้มแข็งให้กับชุมชน ควบคู่กับการตรวจสอบ การถ่วงดุลอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจผู้มีอำนาจในระดับชาติ เป็นทั้งแหล่งที่มาของคะแนนเสียงและทรัพยากรสำหรับหล่อเลี้ยงพรรคการเมือง ทุกพรรคการเมืองต้องลงมาแข่งขันเพื่อชิงฐานเสียงและอำนาจในการบริหารท้องถิ่น เน้นความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้ พรรคการเมืองต่างให้ความสำคัญกับกิจกรรมการเมืองระดับท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นแหล่งผลประโยชน์ ก่อให้เกิดการวางรากฐานอำนาจการเมืองท้องถิ่น กลายเป็นสมรรถภูมิพรรคการเมืองต้องเข้ามาช่วงชิงเพื่อขยายฐานเสียงและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้

กิจกรรมทางการเมืองฐานราก การเลือกตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กิจกรรมทางการเมืองประชาชน รู้จัก คำนึง ไกล่ชิดกลุ่มการเมืองท้องถิ่น เพราะทำหน้าที่ ใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนของชุมชนเพื่อมาบริหารจัดการกิจการท้องถิ่น จัดกิจกรรมทางการเมืองร่วมกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน จัดการประชุมประชาชนเพื่อใช้เป็นเวทีให้ประชาชนได้มาร่วมกันปรึกษาหารือและตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เกี่ยวข้องกับชุมชน จัดการทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนนำเสนอความต้องการตนเอง ความต้องการชุมชนในภาพรวม

12 วารสาร ภาคประชาสังคมนครราชสีมา ปี 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

และชุมชนบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่น แสดงถึงกระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนตนเอง การเมืองระดับท้องถิ่นจึงเป็นรากฐานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง (ศราวุธ ชันธิวิชัยและคณะ, 2564)

การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นกิจกรรมทางการเมือง อาจสนับสนุนแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือต่อต้านแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นการรวมตัวกันของประชาชนเพื่อเรียกร้องสิทธิและแก้ไขปัญหาในชุมชน แต่ถ้าว่ากิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม อาจเป็นอุปสรรคต่อการเมืองฐานรากในประเทศไทย เพราะอาจจุดประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง อนึ่ง ภาคประชาชนเข้าใจความหมาย ความสำคัญ บทบาทหน้าที่และรูปแบบยุทธวิธีในการเรียกร้องผ่าน การร้องทุกข์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การประท้วง การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ การร่วมมือแก้ไขวิกฤติ อารยะขัดขืน การสานเสวนา และความสามารถในการเจรจาต่อรองภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ 2560 (เสกสรรค์ ไชยชาติ, 2565)

ปัญหาการจัดการพัฒนาท้องถิ่น ผลกระทบจากการกระจายอำนาจไม่เพียงพอ อำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ส่วนกลาง ทำให้กิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นขาดอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรตนเอง ขาดความรู้และทักษะ ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนขาดความรู้และทักษะในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การขาดทรัพยากรท้องถิ่นหลายแห่งขาดทรัพยากรจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และรัฐธรรมนูญปี 2540 ประกาศบังคับใช้ โดยแยกเรื่องของการปกครองท้องถิ่นไว้เป็นหมวดหนึ่งโดยเฉพาะ ทำให้อำนาจในการปกครองตนเองของประชาชนมีมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น, 2567) เพิ่มอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง

การเมืองฐานราก

การเมืองเริ่มจากประชาชน เรียนรู้พัฒนาตนเอง ใช้อำนาจเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง การปกครองที่มีอยู่หรือเรียนรู้พัฒนาตนเองให้เกิดการพัฒนาแบบการเมืองการปกครองให้ทันสมัยนิยมกว่าระบอบการปกครองแบบเดิมเป็นอยู่ทุกวันนี้ นับวันจะล้าสมัย จำเป็นต้องดำเนินการจัดการปกครองประเทศเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องสภาพการณ์สังคมไทย และกระแสการปกครองระบอบประชาธิปไตยแผ่ขยายไปทั่วโลกในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงมีพระราชดำริว่าคนไทยยังไม่พร้อมสำหรับประชาธิปไตยและมีความสนใจในการปกครองบ้านเมืองไม่มากพอ จึงทรงดำเนินรัฐประศาสนโยบายเพื่อเป็นการปูพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างค่อยเป็นค่อยไป (เชษฐา ทองยิ่ง, 2564)

การเมืองเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวสู่ความเห็นต่างทางการเมือง สนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง ทิศทางเดียวกัน ระดับชุมชนมีความเห็นต่างทางการเมือง แบ่งกลุ่มทางการเมือง เกิดความขัดแย้งในชุมชน สนับสนุนกลุ่มการเมืองตัวแทนชุมชน ร่วมสร้างพลังขับเคลื่อนชุมชน กิจกรรมทางการเมืองของประเทศเกิดพลังขับเคลื่อนทางการเมืองจากฐานรากหรือเรียกว่า “การเมืองท้องถิ่น”

ปรากฏการณ์ทางการเมืองท้องถิ่น บนฐานการประกอบสร้างฉากทัศน์ทางการเมืองแตกต่างกัน ระหว่างข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำ อันสะท้อนถึงการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดสู่การผลิตซ้ำมุมมองความหลากหลายว่าด้วยการปรับกระบวนทัศน์ใหม่ผ่านสนามการเมืองท้องถิ่น (อัศวศิริ ลาปือ, 2566) ส่งเสริมการเมืองฐานราก จัดกิจกรรมเน้นเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียกับการพัฒนาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมสร้างช่องทางให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พัฒนาความรู้และทักษะ ข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ

จัดอบรมให้ความรู้และทักษะแก่ประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น สนับสนุนองค์กรชุมชน ให้ความเข้มแข็งและสามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้

วัฒนธรรมท้องถิ่นสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความสนใจของประชาชนในท้องถิ่น มีความหลากหลายซับซ้อน เนื่องจากการแสดงพฤติกรรมทางการเมือง การออกเสียง การตัดสินใจเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมทางการเมืองอาจเกิดจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิศาสตร์รัฐศาสตร์ ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดรูปแบบการเมือง กิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นแตกต่างกัน

แบบแผนวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่น คนไทยคุ้นเคย นิยมเรียก “การเมืองเก่า” ลักษณะปรึกษา วิจารณ์ทางการเมือง การเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมพัฒนาชุมชน ร่วมเป็นส่วนหนึ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และการจัดเวทีระดมความคิดเห็นมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และตัดสินใจร่วมกันในการบริหารจัดการชุมชน สามารถพบเห็นได้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เน้นการทำงานร่วมกันและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

วัฒนธรรมการเมืองแบบแข่งขัน ทำลายล้าง เกิดจากการแข่งขันทางการเมืองเพื่อแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ พบเห็นได้ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งทางการเมืองสูง หรือในช่วงที่มีการเลือกตั้ง เนื่องจากแต่ละกลุ่มพยายามสร้างชนะเหนือคู่แข่งให้ได้

วัฒนธรรมการเมืองแบบรวมศูนย์ ผูกขาดอำนาจ การสร้างฐานเสียง สนับสนุนกลุ่มการเมืองตนเอง เป็นรูปแบบอำนาจการเมืองเริ่มตั้งแต่ประชาชนกลุ่มเล็กๆ ในท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งช่วยในการตัดสินใจของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งทางการเมือง

ปัจจัยทางเศรษฐกิจกับการแสดงพฤติกรรมทางการเมือง ประชาชนในท้องถิ่นนิยมแสดงพลังทางการเมือง เมื่อได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะผลกระทบทางเศรษฐกิจระดับชุมชนส่งผลต่อความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสต่างๆ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในท้องถิ่น

ปัจจัยทางสังคม โครงสร้างทางสังคม เช่น เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น ก่อให้เกิดการทำกิจกรรมทางการเมือง และกำหนดรูปแบบการเมืองท้องถิ่น การพัฒนาและบริหารจัดการท้องถิ่น เนื่องจากช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถออกแบบนโยบายและโครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นได้อีกด้วย

การเมืองท้องถิ่นเป็นกิจกรรมเกิดขึ้นในชุมชน เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นในรูปแบบของการเมือง การสร้างอำนาจต่อรอง การเจรจาแลกเปลี่ยน การประสานงานเพื่อให้เกิดการจัดทรัพยากรตอบสนองความต้องการบุคคลในท้องถิ่น รวมถึงประชาชนกลุ่มองค์กรต่างๆ ส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบเฉพาะตนและเฉพาะกลุ่ม ส่งผลต่อการเมืองและระดับชาติ อันเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาประชาธิปไตย ถึงแม้ว่า อาจเกิดความขัดแย้งในท้องถิ่น แต่ถ้าว่า ประชาชนในท้องถิ่นยังคงอยู่ร่วมกันแสดงสิทธิอำนาจหน้าที่บทบาทของตนเองภายใต้รัฐธรรมนูญ และประสานพลังขับเคลื่อนการเมืองท้องถิ่นภายใต้จิตใจมุ่งหวังดีต่อท้องถิ่นและหวังดีต่อประชาชนในชุมชน ประชาชนนิยมส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนนำหลักธรรม สร้างคุณธรรมในใจเมื่อร่วมกิจกรรมทางการเมือง ปรับมุมมองผู้เห็นต่างทางการเมือง ด้วยจิตเมตตาหวังดีต่อกัน

หลักสาราณียธรรม 6

การขับเคลื่อนกิจกรรมการเมืองท้องถิ่น การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด กิจกรรมบริหารจัดการทรัพยากร การจัดสรรผลประโยชน์ท้องถิ่น จัดการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิด ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การเสียผลประโยชน์เคยได้รับ กิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่น ย่อมเกิดขึ้นในรูปแบบสนับสนุนทางการเมือง รูปแบบเห็นต่างทางการเมือง รูปแบบสานผลประโยชน์ทางการเมือง ทั้งนี้ รูปแบบกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่น เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ชุมชนยังคงต้องอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน พลังขับเคลื่อนทางการเมืองท้องถิ่นจึงต้องอาศัยจิตเมตตาต่อกัน กระทำดีต่อกันตามหลักสาราณียธรรม 6

หลักสาราณียธรรม 6 การจัดการตามหลักสาราณียธรรม 6 ประการในพระสุตตันตปิฎกมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ [5. จุฬยวมวรรค] 8. โกสัมพียสูตรโมฆบุรุษทั้งหลาย เมื่อเป็นดังนี้ เธอทั้งหลายรู้อะไร เห็นอะไร จึงต่าง บาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ไม่ทำความเข้าใจกัน ไม่ปรารถนาปรับความเข้าใจกัน ไม่ทำความปรองดองกัน ไม่ปรารถนาความ ปรองดองกันอยู่ โมฆบุรุษทั้งหลาย ชื่อนั้นนั่นแลจักมีเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ แก่เธอทั้งหลายตลอดกาลนาน สาราณียธรรม 6 ประการ

พระผู้มีพระภาค รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) 6 ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

สาราณียธรรม 6 ประการ ะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

1. ตั้งมั่นเมตตาทกกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2. ตั้งมั่นเมตตาวจกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง
4. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกภากทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงปินชบาต บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลทั้งต่อหน้าและลับหลัง
5. เป็นผู้ที่มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
6. เป็นผู้ที่มีทิวฐิโดยทิวฐิอันประเสริฐ เป็นนินยานิกกรรมเพื่อความสันทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม 6 ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน ทิวฐิอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนินยานิกกรรมนำ (ม.ม. (ไทย) 12/492/531-532.)

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบาย สาราณียธรรม 6 (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน

1. เมตตาทกกรรม ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2. เมตตาวจกรรม ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3. เมตตามโนกรรม ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ ใช้ อธิปไตยวิภัตตโภคี ก็ได้

5. สีสสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญนำไปสู่ความหลุดพ้น ลึ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2564)

พระพุทธองค์ตรัสถึงองค์ประกอบของสาราณียธรรมไว้ 6 ประการ คือ

1. เมตตากายกรรม สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย

2. เมตตาวจีกรรม การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม

3. เมตตามโนกรรม การคิดดี มองกันในแง่ดี มีความหวังดี

4. สาธารณโภคี ได้สิ่งใดมาก็รู้จักแบ่งกันกินแบ่งกันใช้

5. สีสสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม

6. ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน (กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ, 2567)

หลักการสร้างความสามัคคีในองค์กร สมาชิกในองค์กรมีความหลากหลายหลายมีความคิดเห็นและวิธีการต่างๆ กัน นำมาซึ่งความขัดแย้งและสร้างสรรค์ในเวลาเดียวกัน บางองค์กรอาจมีการกระทบกระทั่งจนทำให้เกิดความแตกร้างในองค์กรขยายผลไปสู่องค์กรอื่นๆ รวมถึงกิจกรรมทางการเมืองในชุมชนความขัดแย้งทางความคิดเห็น ความขัดแย้งต่อผลประโยชน์เกิดขึ้นในชุมชน ก่อให้เกิดการตรวจสอบ การต่อต้าน การสนับสนุนในทางการเมือง

หลักการจัดการสาราณียธรรม ลักษณะนำหลักธรรมมาปรับใช้จัดการกับความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างองค์กร ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น สะท้อนถึงกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น การจัดการกับความขัดแย้งเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันประสานให้เกิดการตรวจสอบ การพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่และหลักศาสนาเป็นหลักการจัดการกับความขัดแย้ง ถือว่าเป็นธรรมอันเป็นพลังในการสร้างความสามัคคี (พระมหาวิเศษ กนตธมโม, 2562)

1. การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นด้วยเมตตากายกรรม ให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมกลุ่มใหญ่ แสดงออกทางกายด้วยการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่สมาชิกทุก ๆ คนด้วยความเสมอภาค การสร้างวินัยในการสื่อสาร ด้านเมตตามโนกรรม การมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีและเชื่อมั่นภายในองค์กรหรือสังคม (พระสมุห์สันติ สุจิณโณ (พระมสงฆ์), 2567)

2. การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นด้วยเมตตาวจีกรรม ใ้วาจาเป็นกัลยาณมิตรพูดด้วยความจริงใจ มีจิตคิดเมตตากรุณาปราณีในการใช้ช่องทางการสื่อสาร การแบ่งปันข่าวสารมีเนื้อหาสาระผ่านช่องทางการสื่อสารมีความเหมาะสม (พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทธสาวิโก (ลักษณะพลวงศ์), 2564) การร่วมกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่น ประชาชนใกล้ชิดกัน การแสดงความคิดเห็น โดยใช้ปัญญา ไม่แสดงอาการโกรธกริ้ว ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา ทะเลาะโจมตีต่อกัน นำเสนอข้อมูลด้วยจิตเมตตา

3. การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นด้วยเมตตามโนกรรม การวางใจให้เป็นกุศล เพราะข้อมูลกิจกรรมทางการเมืองที่รับมาอาจส่งผลให้จิตใจเกิดกุศลได้ แสดงออกทางใจด้วยความเมตตา สัมผัสสามัคคี โดยจุดร่วมพื้นฐานทำให้รักกันและอยู่ร่วมได้

16 วารสาร ภาคประชาสังคมนครราชสีมา ปี 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

4. การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นด้วยสาธารณโภคี แสดงพฤติกรรมทางการเมืองควรต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม ถึงแม้ผลประโยชน์ไม่เท่ากันแต่เฉลี่ยแจกจ่ายกันได้

5. การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นด้วยศีลสามัญญตา มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่แสดงพฤติกรรมทางการเมืองแบบพุน้ำไฟ ทุจริตเมื่อมีอำนาจทางการเมืองหรือเมื่อมีอำนาจทางการบริหาร

6. การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นด้วยทิวฐิสามัญญตา การแถลงนโยบายทางการเมืองชัดเจน ดำเนินการตามนโยบายเหล่านั้น และมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ อุดมคติร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเสมอกันมีการยอมรับในหลักการเดียวกัน

กล่าวได้ว่า การเมืองที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นนั้น มีบทบาทสำคัญในการจุดประกายและขับเคลื่อนพลังทางการเมืองในระดับชาติ ความแตกต่างทางความคิดเห็นทางการเมืองเกิดขึ้นในชุมชน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในวงกว้าง ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางการเมืองลักษณะหลากหลาย ทั้งกลุ่มสนับสนุนและคัดค้านแนวคิดทางการเมืองบางประการ ถึงแม้ว่า ประชาชนมีความเห็นแตกต่างกัน แต่สมาชิกในชุมชนก็จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยอาศัยหลักการความเมตตา ความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างพลังสามัคคีในการพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการ การเมืองดีควรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สร้างสรรค์สังคมให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ว่าจะมีความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันก็ตาม โดยนำหลักการจัดการสาธารณธรรม ลักษณะนำหลักธรรมมาปรับใช้จัดการกับความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างองค์กร ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น

บทสรุป

สาธารณธรรม 6 พลังขับเคลื่อนการเมืองฐานราก ลักษณะนำหลักธรรมมาปรับใช้จัดการกับความขัดแย้งระหว่างบุคคล องค์กร กลุ่มบุคคล สะท้อนถึงกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนท้องถิ่นนำเสนอความต้องการตนเอง ขับเคลื่อนกิจกรรมการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมคนฐานราก ต้องการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด จัดสรรผลประโยชน์ท้องถิ่น ด้วยวิธีการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิด ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับ กิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นช่วยลดความขัดแย้ง เมื่อกลุ่มต่างๆ ประยุกต์ใช้หลักการสาธารณธรรม 6 ธรรมแห่งความระลึกถึงกันเมื่อทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน ทั้งขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์มีจิตเมตตาต่อกัน ถือธรรมเป็นพลังในการสร้างความสามัคคีชุมชนขับเคลื่อนการเมืองฐานราก

เอกสารอ้างอิง

(ม.ม. (ไทย) 12/492/531-532 หมายถึง พระไตรปิฎกเล่มที่ 12 สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก (5. จุฬยฆวรรค) 8. โกสัมพียสูตร ภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 492 หน้า 531-532 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539

กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ. “สาธารณธรรม 6 (วิธีสร้างความสามัคคี 6 ประการ). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15409 [22 ตุลาคม 2567].

เชษฐา ทองยิ่ง. “พระมหากษัตริย์ไทยกับการวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://parliamentmuseum.go.th/2564/ar64-king-democracy.html> [30 ตุลาคม 2567].

- พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทธสวโก (ลักษณะพลวงค์). (2564) “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์”. ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิเศษ กนตธมโม. (2562). การจัดการความขัดแย้งตามหลักสภาราษฎรธรรม, วารสารสหวิทยาการ นวัตกรรมปริทรรศน์. 2(1) 32-37.
- พระสมุห์สันติ สุจินฺโธ (พรหมสงฆ์) (2567). “วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสภาราษฎรธรรมเพื่อสร้างความสามัคคี”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศราวุธ ชันธิชัยและคณะ. (2564). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในศตวรรษที่ 21, วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 6(1) 704
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2564). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพฯ : นายสนิท ต้นติวัฒน์พานิช พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน.
- สำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น. “การกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.local.moi.go.th/webst/decon.htm> [22 ตุลาคม 2567].
- เสกสรรค์ ไชยชาติและคณะ. (2565). การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน : ความหมาย ความสำคัญ บทบาทหน้าที่และรูปแบบยุทธวิธีที่มีผลต่อการเมืองไทย, วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 6(1) 140-141.
- อัศวศิริ ลาป้อ. (2566). ความหลากหลายของกระบวนทัศน์ใหม่ในการเมืองฐานราก : ภาพสะท้อนมุมมองผู้ปฏิบัติการทางการเมืองท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ. 12 68.

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
CREATING A LEARNING SPACE FOR THE KILANUPATTHAKA
IN MUEANG NAKHON NAYOK DISTRICT, NAKHON NAYOK PROVINCE

พระอุดมวชิรนายก
Phaodomvajiranayok
E-mail: www.pratoun5555@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก 2. ศึกษากิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก และ 3. กำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 15 รูปหรือคน ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ มีอาการป่วยและขาดผู้ดูแล มีหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ (รพ.สต.) (อสม.) (อบต.) และเทศบาล เข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ 2. พระคิลานุปัฏฐาก จัดกิจกรรมดูแลส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในวัด ติดตามข่าวสารส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก ให้มีความรอบรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเองเป็นพื้นที่ต้นแบบ 3. แนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก มีหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ ช่วยสนับสนุนกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ แบบพุทธบูรณาการ

คำสำคัญ: การสร้างพื้นที่เรียนรู้, พระคิลานุปัฏฐาก, สุขภาพพระสงฆ์

Abstracts

This research article aimed to 1. Study the opinions of monks on the creation of a learning area for monks in Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province, 2. Study the activities of the creation of a learning area for monks in Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province, and 3. Determine the guidelines for the creation of a learning area for monks in Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province. The research was conducted using a mixed-methods research methodology, using qualitative research, document research, and in-depth interviews with 25 key informants. Data were analyzed using descriptive content analysis and focus group discussions with 15 monks or people using descriptive data analysis.

The research results found that: 1. Most monks are elderly and sick, lack caregivers. The local public health agencies (Public Health Promotion Hospital), (VHV), (SAO), and

municipalities support activities to care for monks' health. 2. The kilanupatthaka monks manage the activities to promote monks' health in temples, follow news to promote monks' health in collaboration with the Nakhon Nayok Provincial Public Health Office to have knowledge and understanding in taking care of their own health as a model area. 3. The guidelines for the kilanupatthaka, there are the local public health agencies supporting the activities to care for monks' health, developing the learning resources as a model area to care for monks' health in an integrated Buddhist way.

Keywords: Creating a learning area, The kilanupatthaka Monk, Monks' health

บทนำ

พระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาอยู่คู่สังคมไทยมานาน คนไทยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธและตระหนักถึงบทบาทพระสงฆ์มีความสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา แต่ถ้าว่าสภาวะสุขภาพของพระสงฆ์ทั่วประเทศ พบว่า พระสงฆ์อาพาธด้วยโรคไขมันในเลือดสูง,ความดันโลหิตสูง,เบาหวาน,ไตวายเรื้อรัง,ข้อเข่าเสื่อม,และโรคอ้วนโดยมีพฤติกรรมเสี่ยงก่อให้เกิดโรค หากไม่ได้รับการแก้ไขจะทำให้พระสงฆ์อาพาธเพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐบาลและมหาเถรสมาคม กำหนดให้มีการขับเคลื่อนงานพระสงฆ์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมชัดเจน ผ่านธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติ 2560 โดยสร้างพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (พระ อสว.) ให้มีความรอบรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง ให้การดูแลแนะนำพระสงฆ์ภายในวัดและเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสุขภาพในชุมชน และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายกร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดนครนายก จัดโครงการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด/พระ อสว.) (สมบัติ เนิ่นใหม่ และรัชชานนท์ เนิ่นใหม่, 2563)

ปัจจุบันสุขภาพพระสงฆ์ยังต้องดูแลรักษาโรคอีกหลายประการ โดยเฉพาะโรคติดต่อไม่เรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง ข้อเข่าเสื่อม ไตวายเรื้อรัง และภาวะความเครียดเกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคม คณะสงฆ์ต้องจัดกิจกรรมดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และรองรับพระสงฆ์สูงวัยในอนาคต สำหรับโครงการพระคิลานุปัฏฐาก เกิดขึ้นจากการดำริมหาเถรสมาคม (มส.) โดยมีสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธ์ เขมังกโร) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) กรรมการ มส. เป็นประธานขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติปี 2560 โดยยกกรอบธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์มาเป็นกิจกรรมสำคัญ คือ 1.การพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากเพื่อดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชน โดยมีพระสงฆ์ผ่านการอบรมของ รพ.สงฆ์ และกรมอนามัยแล้วจำนวน 7,500 รูปทั่วประเทศ 2.การส่งเสริมให้วัดเป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ โดยมีวัดเข้าเกณฑ์เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพจำนวน 2,500 วัด 3.การส่งเสริมงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยดูแลสุขภาพประชาชนที่เจ็บป่วยและผู้สูงอายุในชุมชนต่างๆ (อาคม ชัยวิระวัฒน์, 2565)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ ฯลฯ ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ ฯลฯ (4) จัดให้มีระบบ

สวัสดิการของชุมชน สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

พระสงฆ์เป็นบุคคลในชุมชนย่อมได้รับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ สามารถดำเนินการร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐในพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งพระสงฆ์เป็นกลไกหลักในการจัดการวิถีท้องถิ่นตามหลักพระพุทธศาสนา นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการดูแลสุขภาพพระสงฆ์และสุขภาพของชุมชนในรูปแบบกิจกรรมวิถีพุทธ การพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งตรวจประเมิน วัดส่งเสริมสุขภาพ พระคิลานุปัฏฐากและพระคิลานุปัฏฐากผู้ขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ

การพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ และพระคิลานุปัฏฐาก กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก ร่วมกับผอ.รพ.สต.ศรีนาวา ผอ.รพ.สต.หนองทองทราย นำโดย นางอังศุมาลิน มั่งคั่ง หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ พาคณะเข้ากราบบมัสการพระบาทสิริวัฒนา สีลสารโ เจ้าอาวาสวัดดงละคร และพระครูอุดมกิจจานุกูล เจ้าอาวาสวัดศิริวัน เพื่อถวายสื่อภาพพลิกแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ แนวทางการพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งตรวจประเมิน วัดส่งเสริมสุขภาพ พระคิลานุปัฏฐาก และพระคิลานุปัฏฐากผู้ขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ และสนับสนุนเตรียมความพร้อมในการส่งประกวดในระดับเขต (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก, 2566)

พระคิลานุปัฏฐากเมื่อต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานสาธารณสุข คณะสงฆ์และแกนนำชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดการจัดการกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัด กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ปัญหาและความสำเร็จนำไปสู่การสร้างพื้นที่ร่วมกัน และองค์ความรู้หลังเรียนรู้ออกให้เกิดการจัดการนวัตกรรมพระคิลานุปัฏฐากเชิงพื้นที่

ปรากฏการณ์การปฏิบัติงาน การผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก เพื่อรับรู้เกี่ยวกับความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก กิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
2. เพื่อศึกษากิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
3. เพื่อกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก “พระสงฆ์” โดยการตั้งแยกขึ้นมาเป็นการเฉพาะนั้น เพราะเหตุว่า เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยแล้ว “พระสงฆ์” กลับไม่มีผู้ดูแลเหมือนกับฆราวาสทั่วไป ขณะเดียวกันด้วยข้อกำหนดตาม “พระธรรมวินัย” ทำให้การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ต้องยึดโยงภายใต้ข้อปฏิบัติบางประการ เมื่อ

ตระหนักถึงความสำคัญในการ “อุปฐากภิกษุไข้” เป็นการเฉพาะ “โรงพยาบาลสงฆ์” จึงถูกตั้งขึ้นเพื่อมีบทบาทหน้าที่ในการบำบัด รักษา ส่งเสริม ฟื้นฟูสุขภาพของ “พระภิกษุ-สามเณร” อาพาธ แน่นนอนว่า การรักษาพยาบาล ไม่ใช่สิ่งสำคัญเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ถ้าว่า รพ.สงฆ์ ยังมุ่งจัดให้มีการอบรมถวายความรู้ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีทักษะ มีความสามารถดูแลสุขภาพทั้งของตนเอง

“คิลานุปัฏฐากภัต” หมายถึง อาหารสำหรับผู้อุปฐากหรือพยาบาล (food for the attendant or nurse) ในกรณี ภิกษุสามเณรอพาธและมีภิกษุสามเณรทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือเป็น “คิลานุปัฏฐาก” ญาติโยม มีจิตศรัทธาถวายภัตอาหารให้ภิกษุสามเณรที่เป็น “คิลานุปัฏฐาก” เรียกว่า “คิลานุปัฏฐากภัต” กรณีเช่นนี้ ภิกษุสามเณรที่เป็น “คิลานุปัฏฐาก” ได้สิทธิ์ ไม่ต้องออกบิณฑบาตตามปกติ (ภิกษุสามเณรต้องออกบิณฑบาตทุกวันตามวิถีชีวิตสงฆ์) แต่รับ “คิลานุปัฏฐากภัต” มาฉันแทน “คิลานุปัฏฐากภัต” นี้ทำให้เห็นร่องรอยการจ่ายค่าตอบแทนหรือค่าจ้างในการเฝ้าไข้ คือ หมอหรือพยาบาลที่มีอาชีพรับจ้างเฝ้าไข้ย่อมได้เงินเป็นค่าจ้าง อันเป็นธรรมเนียมชาวบ้านรู้จักกันอยู่ เมื่อมาเห็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนาดูแลกันและกันในยามเจ็บป่วย ก็มีจิตเลื่อมใส ประสงค์จะบูชาคุณ จึงถวายอาหารบิณฑบาตตามควรแก่ฐานะ คือที่มาของ “คิลานุปัฏฐากภัต” (ชมรมธรรมธारा,2562)

พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็น “ผู้นำด้านสุขภาพ” ของชุมชนและสังคม เดิมพระสงฆ์มีบทบาทการเป็น “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” ของชุมชน สอนกุลบุตรธิดาอยู่แล้ว โดยเป้าหมายทั้งหมดนี้ เป็นไปตามหลักการของ “ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. 2566” สำหรับพระสงฆ์เอง ยังมีกลไกพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) หรือเรียกว่า “พระคิลานุปัฏฐาก” ผู้ทำหน้าที่เพิ่มเติมให้ความช่วยเหลืออุปฐากภิกษุไข้ภายในวัด เช่น การวัดไข้ วัดความดันโลหิต วัดออกซิเจนในกระแสเลือด ช่วยสงรับน้ำ เช็ดตัว ป้อนยา ป้อนอาหาร รวมถึงเป็นผู้คอยประสานงานระหว่างภิกษุไข้กับสถานพยาบาลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญในการสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน เป็นผู้นำและอบรมสั่งสอนการพัฒนาการเรียนรู้ในด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการเข้าสู่หนทางธรรมแห่งการบรรลุมรรคผลนิพพาน อีกทั้งยังเป็นผู้นำทางด้านสุขภาพสังคม ในทางตรงกันข้าม เมื่อพระสงฆ์มีปัญหาทางด้านสุขภาพ โดยเฉพาะเจ็บป่วยเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อาจต้องเข้ารับการรักษาและฉันทยาตลอดชีวิต รวมถึงการต้องเป็นผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งเป็นโรคไม่ได้เกิดกับประชาชนทั่วไปเท่านั้น แต่ยังเกิดกับภิกษุอาพาธอีกมากมาย

ข้อมูลการสำรวจสุขภาพพระสงฆ์ของ รพ.สงฆ์ ในปี 2565 พบว่า พระสงฆ์อาพาธด้วยโรคความดันโลหิตสูง 45.23% โรคเบาหวาน 44.23% โรคไขมันในเลือดสูง 42.25% และโรคไตวายเรื้อรัง 29.81% สาเหตุหลักสำคัญอันเนื่องมาจาก “วัตรปฏิบัติ” ของพระสงฆ์ มีข้อจำกัดทางการออกกำลังกาย ทางด้านอาหาร ขบฉัน ไม่สามารถเลือกฉันได้ รับแต่อาหารที่ได้รับจากการบิณฑบาตเป็นหลัก เป็นสาเหตุเกิดโรคต่างๆ ขณะเดียวกันในแง่ของ “การเข้ารับบริการด้านสุขภาพ” ยังมีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไป ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้พระสงฆ์ส่วนใหญ่ “ปฏิเสธ” การเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลอยู่เรื่อยๆ และเป็นสาเหตุสำคัญต้องมีพระผู้ทำหน้าที่ดูแลอุปฐากภิกษุอาพาธ ดังกล่าว

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์ ให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพให้เหมาะสมตามพระธรรมวินัย จัดโครงการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก หรือพระ อสว. เพื่อให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะในการประเมินความเจ็บไข้ พร้อมทั้งยังให้สามารถใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์เบื้องต้นได้ เช่น การวัดไข้ วัดความดันโลหิต การจับชีพจร การช่วยฟื้นคืนชีพ และเจาะเลือดปลายนิ้วเพื่อตรวจหาค่าน้ำตาล โดยมีพระสงฆ์สามเณรเข้าร่วมโครงการ

การบรรยายให้ความรู้พระ อสว. หัวข้อน่าสนใจ อาทิ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ด้วยกระบวนการสร้างความรอบรู้สุขภาพสำหรับพระสงฆ์ โรคเบาหวานระยะสงบ ยาในชุดสังฆทานปลอดภัยหรือไม่ และรู้ได้อย่างไรว่าเราซีมีเศร้า พร้อมฝึกปฏิบัติตามฐานการเรียนรู้การวัดสัญญาณชีพต่างๆ เพื่อสร้างและพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากให้มีความรู้ ความเข้าใจการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ ดังคำพุทธพจน์ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค [8. จีวรขันธกะ] 224. คิลานวัตถุกถา ภิกษุหนึ่งทูลว่า “เพราะข้าพระองค์ไม่ได้ทำอุปกะระแก้ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่ค่อยพยาบาลข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า “อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุนี้” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงรดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคทรงประคองศีรษะขึ้น ท่านพระอานนท์ยกเท้าวางบนเตียง ต่อมา พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังโน้นมีภิกษุเป็นไข้หรือ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “มี พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธออาพาธเป็นโรคอะไร” พวกภิกษุกราบทูลว่า “เธออาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุนั้นมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เหตุใด พวกภิกษุจึงไม่ค่อยพยาบาลเธอ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “เพราะเธอไม่ได้ทำอุปกะระแก้ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่ค่อยพยาบาลเธอ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาล พวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้ขึ้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้ขึ้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีสัทธิวีhari สัทธิวีhari พึงพยาบาลภิกษุไข้ขึ้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย” (วิ.มหา. (ไทย) 5/224/240.) คุณค่าของการดูแลภิกษุอาพาธชาวพุทธส่วนใหญ่ทราบดีว่า การได้ดูแลภิกษุอาพาธนั้นเป็นบุญใหญ่ เปรียบกับการได้อุปัฏฐากดูแลองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง ดังพุทธพจน์คุ้นเคยกันดีว่า “โย ภิกขเว มํ อุปัฏฐะเหยย โส คิลานํ อุปัฏฐะเหยย” “ผู้ใดปรารถนาจะอุปัฏฐากเราตถาคต ผู้นั้นพึงรักษาภิกษุป่วยไข้” หรือ ในอรรถกถาให้ความหมายไว้ว่า ภิกษุผู้ทำตามโอวาทของเรา พึงอุปัฏฐากภิกษุผู้อาพาธ”ซึ่งไม่ว่าตีความอย่างไร ก็ยังคงเน้นถึงความสำคัญที่หมู่สงฆ์จะต้องให้การอุปัฏฐากดูแลภิกษุอาพาธ (พระวิจิต ธรรมชิต,2560)

กิจกรรมเชิงพื้นที่ พระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติงานเป็นประจำ พระคิลานุปัฏฐากสามารถเจาะเลือด หาค่าน้ำตาลของผู้ป่วยเบาหวาน หลังฝึกปฏิบัติเมื่อผ่านการอบรมตามหลักสูตร 35 ชั่วโมง พระอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด หรือ อสว. คือ พระได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้รู้ด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติปี 2560 หลักสูตรอบรม วัดความดันโลหิตสูง เจาะเลือด ดูแลพระอาพาธ และให้ความรู้ด้านโภชนาการ การส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรค การดูแลรักษา และฟื้นฟูสุขภาพภายในวัด โดยการดูแลพระสงฆ์อาพาธและประชาชน เน้นสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (บัตรทอง) ในมีภาวะพึ่งพิง สามารถประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) เทศบาลเขียนโครงการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ได้ โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

สรุปได้ว่า การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐากเป็นกิจกรรมเชิงพื้นที่ของพระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติงานเป็นประจำ เช่น การหาค่าน้ำตาลของพระสงฆ์ผู้ป่วยเบาหวาน หลังฝึกปฏิบัติเมื่อผ่านการอบรมตามหลักสูตร 35 ชั่วโมง พระอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด หรือ อสว. คือ พระสงฆ์ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้รู้ด้านสุขภาพชุมชนและสังคม การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัดและ

ชุมชน เนื่องจากการเข้ารับบริการด้านสุขภาพ พระสงฆ์มีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไป การเดินทางตลอดจนขั้นตอนการเข้ารับบริการทางการแพทย์ไม่สอดคล้องกับสมณะเพศ ด้วยเหตุดังกล่าว พระสงฆ์ส่วนใหญ่ปฏิเสธเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลเป็นสาเหตุสำคัญให้ต้องมีพระผู้ทำหน้าที่ดูแล อภิภูฐานภิกษุอาพาธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีสาระสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ผู้รับบริการพระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก สามารถแสดงความคิดเห็นต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ผู้รับบริการพระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ใช้วิธีการคำนวณโดยใช้สูตร W.G. Cochran (1953) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% กลุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูลครบตามวัตถุประสงค์การวิจัย จำนวน 100 รูป/คน

เครื่องมือวิจัยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

1. แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

2. แบบสอบถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมและการกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

ผลการวิจัย

การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก สรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า พระสงฆ์ในแต่ละวัดมีจำนวนลดลงและพระสงฆ์ส่วนมากเป็นพระสงฆ์ผู้สูงอายุ เมื่อเจ็บป่วยขาดผู้ดูแล พระสงฆ์เริ่มเรียนรู้พัฒนากิจกรรมดูแลสุขภาพตนเองในรูปแบบพระคิลานุปัฏฐากหลังผ่านการอบรมและจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ควบคู่กับการประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล ช่วยสนับสนุนกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ บางวัดพัฒนากิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ภายในวัด เกิดเป็นพื้นที่ต้นแบบในการดูแลสุขภาพส่งเสริมสุขภาพแบบพุทธบูรณาการ ร่วมกันจัดกิจกรรม ตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ และอบรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ ถวายการดูแลสุขภาพให้กับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และผู้นำทางศาสนา ตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ และอบรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์

2. ผลการเพื่อศึกษากิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก ณ วัดอุดมธานี พระอารามหลวง โดยคณะสงฆ์อำเภอเมืองนครนายก ผู้อำนวยการโรงพยาบาลนครนายก และพระคิลานุปัฏฐาก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครนายก ร่วมจัดกิจกรรม ตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ นำรถโมบาย

เคลื่อนที่ศูนย์ตรวจสุขภาพเคลื่อนที่ X-ray มาให้บริการ จัดกิจกรรมอบรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ ตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข ความรู้เกี่ยวกับการถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และผู้นำทางศาสนา บูรณาการร่วมเนื่องในโอกาสถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมทวงเฉลิมพระชนมพรรษา 72 พรรษา และดำเนินการเชิงป้องกันค้นหาความเสี่ยงและความรุนแรงของโรคในพระสงฆ์ สามเณร และผู้นำทางศาสนา ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้นำศาสนาเป็นผู้นำด้านสุขภาพเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นที่ยิ่งของชุมชนและสังคม และเนื่องในโอกาสโรงพยาบาลนครนายก เปิดให้บริการแก่ประชาชนครบรอบ 70 ปี โดยมีการ การตรวจคัดกรองประเมินภาวะสุขภาพ และอบรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ อำเภอเมืองนครนายก

จัดกิจกรรมบูรณาการกลุ่มผู้สูงอายุร่วมกับองค์กรเครือข่าย จัดโครงการบริการวิชาการ “เครือข่ายชุมชนต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุ” กิจกรรม 1 สร้างหลักสูตรเครือข่ายชุมชนต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุ ณ วัดอัมภาศิรวังค์ จ.นครนายก โดยมีภารกิจให้ความรู้เกี่ยวกับเมนูอาหารสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ และการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้สูงอายุภายในบริเวณวัด นำไปสู่การกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

3. เพื่อกำหนดแนวทางการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ได้แก่ พระสงฆ์ พระคิลานุปัฏฐาก แกนนำกลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก เรียนรู้การจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ การติดตามข่าวสาร สื่อส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ การดูแลพระสงฆ์อาพาธภายใต้การสนับสนุนจากระบบสาธารณสุขที่ประชาชนปรารถนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ต้องนาระบบจัดการสุขภาพเข้าสู่วัด ตามบริบทของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม พร้อมพัฒนากิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากด้านบริการ ด้านวิชาการ ด้านวิจัย เกิดการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนพระคิลานุปัฏฐากเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพของพระสงฆ์

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า ความคิดเห็นพระสงฆ์ต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พระสงฆ์ตระหนักต่อการปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่พระคิลานุปัฏฐากเนื่องจาก พระสงฆ์ผู้สูงอายุ พระสงฆ์อาพาธมีจำนวนมาก และการเข้าถึงบริการดูแลสุขภาพยามเจ็บป่วย พระสงฆ์ได้รับบริการลักษณะแตกต่างจากประชาชนทั่วไป แม้ว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้บริการแตกต่างไปจากประชาชนทั่วไป ถึงกระนั้นก็ยังไม่เอื้ออำนวยให้พระสงฆ์อาพาธได้รับบริการสะดวกขึ้นเหมาะสมกับสมณเพศ การจัดให้มีพระคิลานุปัฏฐากได้ทำหน้าที่และปฏิบัติงานดูแลพระสงฆ์อาพาธด้วยกันเป็นสิ่งที่ดี เรียนรู้จากการปฏิบัติงานดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่เรียนรู้ใหม่ในรูปแบบแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมวัด เรียนรู้รูปแบบพระคิลานุปัฏฐากตามพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นต้นแบบในการดูแลพระสงฆ์ผู้อาพาธ และมอบหมายให้พระสงฆ์ได้ดำเนินการตามพระพุทธรูปเจ้าทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เพื่อให้พระสงฆ์อาพาธกับพระสงฆ์ดูแลกันและกัน

2. กิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐาก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก การจัดพื้นที่จัดกิจกรรมสำหรับติดตามข่าวสารทางการเมืองนำเสนอบทบาทของเมืองตามความคิดของนักเรียน ครูรับฟัง แทนการชี้ผิดชี้ถูก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอรุณพงษ์ สิริโสภณ, พระครูสารกิจ ประยุต,พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน, พระครูปลัดธีระพงษ์ จิตตพนาโต ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก

ปัญญาจากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด 19” ผลการวิจัยพบว่า พระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีบทบาทในการพยาบาลภิกษุเป็นไข้หรืออาพาธ เป็นพุทธบัญญัติและธรรมเนียมพระสงฆ์ต้องปฏิบัติเมื่อมีภิกษุอาพาธ พระคิลานุปัฏฐากต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพ และมีจิตอาสา บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด 19 มี 4 ด้าน 1. ด้านร่างกาย คือ การป้องกันการแพร่ระบาด การดูแลรักษาสุขภาพ และส่งเสริมสุขภาวะทางด้านร่างกาย 2. ด้านสังคม คือ กำกับดูแลการทำกิจวัตรปลอดเชื้อและปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคในศาสนสถาน ลดความเสี่ยงในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3. ด้านจิตใจ คือ การเยียวยาสุขภาพจิตและอบรมจิตตภาวนา 4. ด้านปัญญา คือ การให้ความรู้ที่ถูกต้อง ให้คำปรึกษา ให้ธรรมะ และการอบรมปัญญาภาวนา และแนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต คือ การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก บูรณาการการทำงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ และสอดคล้องกับ จันทิมา ฤกษ์เลื่อนฤทธิ์และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยทำนายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดนครนายก” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลคัดสรรไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ในขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ สัมพันธ์ทางลบกับกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ ควรเน้นการรับรู้ความสามารถของพระสงฆ์เอง การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการสังเคราะห์ความรู้ “การสร้างพื้นที่เรียนรู้พระคิลานุปัฏฐากอำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก” การสร้างพื้นที่เรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ โดยเฉพาะการพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมให้พระคิลานุปัฏฐากได้สร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ดูแลพระสงฆ์อาพาธภายในวัด ผสมผสานกับการร่วมงานกับองค์กรเครือข่ายเพื่อให้เกิดการจัดการระบบสุขภาพให้ใกล้เคียงกับการบริการสุขภาพแก่ประชาชนทั่วไป ตามสิทธิพึงได้รับควบคู่กับการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ร่วมกับองค์กรเครือข่ายจัดโครงการบริการวิชาการ “เครือข่ายชุมชนต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุ” โดยมีการให้ความรู้เกี่ยวกับเมนูอาหารสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ และการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุภายในบริเวณวัด เน้นการรับรู้ความสามารถของพระสงฆ์เอง การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เรียนรู้จากการปฏิบัติงานดูแลสุขภาพพระสงฆ์ก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่เรียนรู้ใหม่ในรูปแบบที่แตกต่างไป

เอกสารอ้างอิง

- จันทิมา ฤกษ์เลื่อนฤทธิ์และคณะ. (2553). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดนครนายก. *Thai Pharmaceutical and Health Science Journal*. 5(4) 333.
- ชมรมธรรมธารา. *คิลานุปัฏฐาก (บาลีวันละคำ 2,579)*. (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://dhamtara.com/?p=9174> (5 กรกฎาคม 2562).
- พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ, พระครูสารกิจประยุต,พระมหาเศรษฐา เสฎฐมโน, พระครูปลัดธีระพงษ์ จิตตทนโต. (2564). บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด 19. *Journal of Buddhist Education and Research : JBER*. 7(3) 170.

วารสาร มจร.นม. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568) 26

พระวิชิต ธรรมชิตโต, (2560). การดูแลรักษาอาหารในโรงพยาบาล. นนทบุรี : ญาณภาวัน.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (6 เมษายน 2560). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.

วิมหา. (ไทย) 5/224/240 หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 2 เล่ม 5 ข้อ 224 หน้า 240 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

สมบัติ เนินใหม่และรัชชานนท์ เนินใหม่. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายกร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดนครนายก จัดพิธีมอบเกียรติบัตรโครงการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก(พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด/พระ อสว.)จังหวัดนครนายก รุ่นที่ 2 ปี 2563. (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://www.voice-tv.online/67519> (14 ตุลาคม 2567).

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก. การพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ และพระคิลานุปัฏฐาก. (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://nayok.moph.go.th/web/?p=1292> (14 ตุลาคม 2567).

อาคม ชัยวีระวัฒน์. รพ.สงฆ์ หนุนงาน “พระคิลานุปัฏฐาก” เตรียมพัฒนาศูนย์ดูแลสุขภาพพระระดับวัด-ภาค.(ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/news/1447287/> (13 ตุลาคม 2567).

Cochran, W.G. (1953). **Sampling Techniques**. New York: John Wiley & Sons.

**การร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพ
ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
CO-MANAGEMENT HEALTH PROMOTION TEMPLE FOR
VILLAGE HEALTH VOLUNTEERS (OSM.)
IN HIN TANG SUBDISTRICT MUEANG NAKHON NAYOK DISTRICT,
NAKHON NAYOK PROVINCE**

อนุชิต บุตดี
Anuchit Butdee
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.)
Village Health Volunteers
E-mail: wichai.dechburam@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก 2. เพื่อศึกษากิจกรรมต้นแบบจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก และ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 25 รูปหรือคนวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา การสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 15 รูปหรือคน ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศึกษาความคิดเห็นต่อการร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก มีดังนี้ การร่วมจัดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพบุคคลในพื้นที่พระสงฆ์ 2. ศึกษากิจกรรมต้นแบบจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก กิจกรรมต้นแบบวัดส่งเสริมสุขภาพ อสม. จัดกิจกรรมตามนโยบาย กิจกรรมของรพ.สต.วังยายฉิม ดูแลส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ 3. การนำเสนอแนวทางร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก การจัดการแบบสร้างการมีส่วนร่วม พระสงฆ์กับอสม. ร่วมประชุมจัดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ดูแลเรื่องความสะอาด กำจัดปัญหาลูกน้ำยุงลาย สร้างการรับรู้เรื่องสุขภาพพระสงฆ์

คำสำคัญ: การร่วมจัดการ, วัดส่งเสริมสุขภาพ,อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

Abstracts

This research aimed to 1. Study opinions on the participation in the management of health-promoting temples by village health volunteers (VHVs) in Hin Tang Subdistrict, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province; 2. Study the prototype activities of the management of health-promoting temples by village health volunteers (VHVs) in Hin Tang Subdistrict, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province; and 3. Propose guidelines for the participation in the management of health-promoting temples by village health volunteers (VHVs) in Hin Tang Subdistrict, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province. The research was conducted using a mixed-method research methodology, using qualitative research, document research, and in-depth interviews with 25 key informants. Data were analyzed using descriptive content analysis and focus group discussions with 15 key informants using descriptive data analysis.

The research results found that:

1. A study opinions on the participation in managing the temple to promote health of village health volunteers (VHVs) in Hin Tang Subdistrict, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province as follows: The participation in managing the health promotion of monks received budget support from the local health insurance fund to organize activities to promote health of people in the area, monks.

2. A study the prototype activities of health promotion temple management of village health volunteers (VHVs) in Hin Tang Subdistrict, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province. The prototype activities of health promotion temples, VHVs, organized activities according to the policies and activities of Wang Yai Chim Subdistrict Health Promotion Hospital to take care of and promote the health of monks.

3. Presentation of the joint management approach of the temple to promote health of the village health volunteers (VHVs) in Hin Tang Subdistrict, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province. Management by creating participation. Monks and VHVs join the meeting to promote the health of monks, take care of cleanliness, eliminate the problem of mosquito larvae, and create awareness of the health of monks.

Keywords: Co-management, Health Promotion Temple, village health volunteers

บทนำ

ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่/ชุมชนเป็นกรอบนโยบายการพัฒนาสุขภาพตามบริบทและความต้องการของพื้นที่นั้นๆ และเพิ่มทางเลือกให้กับการพัฒนาสุขภาพภาคประชาชน สร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายสู่การปฏิบัติ ตัวอย่าง เช่น “ธรรมนูญสุขภาพเขตทิวพัฒนา” ดำเนินงานร่วมกับกลไกคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับเขต (พชช.) “ธรรมนูญสุขภาพชุมชนเกาะล้าน” เพื่อพัฒนาให้เกาะล้านเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน ควบคู่ไปกับการสร้างสมดุลในคุณภาพชีวิตของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพ

แห่งชาติ (สช.),2567) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) สนับสนุนจัดการสุขภาพชุมชนใน
ฐานะแกนนำใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมถึงกิจกรรมจัดขึ้นภายในวัด

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยมีบทบาทหน้าที่สำคัญในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง
ด้านพฤติกรรมสุขภาพอนามัย ดำเนินงานสุขภาพภาคประชาชนประกอบด้วย บทบาทในทีมหมอครอบครัว
ปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ การสำรวจ/รวบรวมข้อมูลผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียงผู้พิการ เพื่อใช้ประโยชน์
ในการจัดบริการสุขภาพและการเป็นแบบอย่างด้านพฤติกรรมสุขภาพบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภคด้าน
สุขภาพภาคประชาชน ได้แก่ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์/จัดรณรงค์ให้ความรู้ในการเข้าถึงบริการและสิทธิ
ประโยชน์ด้านสุขภาพบทบาทในการดำเนินงานตำบลจัดการสุขภาพและหมู่บ้านจัดการสุขภาพ ได้แก่ การจัด
กิจกรรมและร่วมรณรงค์ด้านสุขภาพวิถีไทยบทบาทในการทำงานร่วมกับชมรม อสม.ได้แก่ การประสาน
แลกเปลี่ยนข้อมูลการทำงานในพื้นที่ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานสุขภาพภาคประชาชน ได้แก่ การลด
ปัญหาสุขภาพในชุมชน เช่น โรคไข้เลือดออก โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง การลดปัจจัยเสี่ยงหรือ
ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี เช่น การทำลายแหล่งเพาะ พันธุ์ยุงลาย จัดสถานที่ออกกำลังกาย
สร้างรั้วกินได้ การกำหนดมาตรการทางสังคม เช่น ข้อตกลงงดเหล้า ในงานบุญ ไม่สูบบุหรี่ในสถานศึกษา
และวัด การคัดแยกขยะ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพไม่ถูกต้อง เช่น การลดการบริโภคอาหารหวาน มัน
เค็ม ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่ใช้ยาและสารเสพติด (ชาติชาย สุวรรณนิตย์,2560)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ปฏิบัติงานบนพื้นที่สูงเป็น “คนโน” และเป็นด่านหน้าใน
การดูแลปัญหาสุขภาพคนในพื้นที่ อสม. เหล่านี้เป็นตัวแทนประชาชน เป็นผู้ที่มีจิตอาสาและผู้เสียสละ ทำหน้าที่
หลักในการส่งเสริม เฝ้าระวัง ป้องกัน และดูแลปัญหาสุขภาพเบื้องต้นให้กับคนในชุมชน รวมทั้งทำหน้าที่
เป็นตัวกลางเชื่อมประสานระหว่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและประชาชนในพื้นที่ มีความรู้และทักษะ
จำเป็น จำเพาะเจาะจงตามปัญหาสุขภาพพบป่วยในพื้นที่ มีความสามารถในการประเมิน และการตัดสินใจให้
การดูแลหรือส่งต่ออย่างเหมาะสม ทันเวลา ช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อน ลดค่าใช้จ่ายในการ
เดินทางมาโรงพยาบาลและค่าใช้จ่ายในการรักษา ลดความแออัดในโรงพยาบาลตามนโยบายกระทรวง
สาธารณสุข ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต (คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
,2566) และร่วมพัฒนาวัดให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ

สถานการณ์สุขภาพพระสงฆ์ดังกล่าว รัฐบาลจึงเล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพพระสงฆ์ สอดคล้องมติ
มหาเถรสมาคม ที่ 191/2560 และมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 5 ให้มีการขับเคลื่อนงาน “พระสงฆ์กับ
การพัฒนาสุขภาพ” กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติเพื่อเป็น
กรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทใน
การการส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยมีสุขภาพดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ และพระสงฆ์
เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญต้องได้รับการดูแลเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต การเรียนรู้ การพัฒนาตลอดช่วงชีวิต
เพื่อให้เป็นคนไทยมีศักยภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมอยู่ดีมีสุข จึงได้จัดทำโครงการพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ
ภาวะขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ ดูแลตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพได้ พร้อม
สนับสนุนการดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุขต่อไป (กรมอนามัย,2567)

วัดเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งของชุมชน เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและเป็นยึดเหนี่ยวจิตใจ
พลังศรัทธาของชาวบ้าน มีความเชื่อ มีประเพณี สร้างเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์
ใกล้ชิดลึกซึ้งตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ทั้งนี้ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตพระสงฆ์ บุคลากรในวัด ตลอดจนผู้สูงอายุ
และครอบครัวมาร่วมทำกิจกรรมในวัด อีกทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำนุบำรุงพัฒนาวัดเพื่อ

สืบทอดพระพุทธศาสนา โดยบูรณาการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมร่วมกับศิลปวัฒนธรรมในความเป็นวัด ดำเนินการจัดการวัดให้สะอาดร่มรื่น สงบร่มเย็น สุขภาพร่วมสร้าง ศิลปะร่วมจิต(วิญญาน) ชาวบ้านร่วมพัฒนาวัดให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพครอบคลุมทั้งประเด็นส่งเสริมสุขภาพ เฝ้าระวัง ป้องกันควบคุมโรค และภัยสุขภาพ รวมทั้งการอนามัยสิ่งแวดล้อม (กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย,2556)

จากปรากฏการณ์ การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีบทบาทหน้าที่สำคัญในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพอนามัยและร่วมพัฒนาวัด พัฒนาหมู่บ้านสามารถบูรณาการธรรมนูญสุขภาพพื้นที่/ชุมชน เป็นกรอบนโยบายการพัฒนาสุขภาพตามบริบทกับการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ให้วัดพัฒนาเป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ วัดสะอาดร่มรื่น วัดสงบร่มเย็น ส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน ก่อให้เกิดพลังร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพ การกำหนดทิศทางพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
2. เพื่อศึกษากิจกรรมต้นแบบจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
3. เพื่อนำเสนอแนวทางร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

การจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพ

การจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนด้านการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากวัดเป็นสถาบันหลักของชุมชนสามารถประสานกับทุนทางสังคมอื่นๆ เข้าร่วมสนับสนุนพัฒนาวัด พัฒนากิจกรรมวัดสนองงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกและขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ “ธรรมมรรคาสู่ระบบสุขภาพให้สมดุล”บูรณาการงานคณะสงฆ์กับงานชุมชน โดยอาศัยพลังจิตอาสาแกนนำสุขภาพของชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการพัฒนาวัดให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพชุมชน

สถาบันพระพุทธศาสนาอยู่คู่สังคมไทย อยู่คู่กับชุมชน กิจกรรมสำคัญของชุมชนอยู่ที่วัดใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นรากฐานทางประเพณี และวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพประชาชน ปัจจุบันจากผลการสำรวจพฤติกรรมสุขภาพพระสงฆ์ ปี พ.ศ.2566 จำนวน 25,340 รูป พบว่าพระสงฆ์ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ทั้ง 7 ด้าน มีเพียงจำนวน 4,500 รูป คิดเป็นร้อยละ 18 และมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่พึงประสงค์ จำนวน 20,20,840 มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพผ่านเกณฑ์ จำนวน 18,171 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 42.78 จากวัดทั่วประเทศและมีพระศิลาบุญภูษา (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.) จำนวน 13,114 รูป ดำเนินการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ รวมถึงเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต การเรียนรู้และการพัฒนาตลอดช่วงชีวิต พร้อมทั้งพัฒนาสุขภาพ และรัฐบาลจึงเล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องมติมหาเถรสมาคม ที่ 191/2560 และมีมติสมัชชา

สุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 5 ให้มีการขับเคลื่อนงาน “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ (กรมอนามัย,2567)

พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง สิ่งแวดล้อมภายในวัดและขยายผลสู่การพัฒนาสุขภาพของชุมชน พระสงฆ์เป็นผู้สูงอายุและมีแนวโน้มเป็นผู้สูงอายุมากขึ้น พระสงฆ์จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญต้องได้รับการดูแลเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต” ทั้งนี้ กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำโครงการพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพบูรณาการ การส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ร่วมกับศิลปวัฒนธรรมในความเป็นวัด โดยใช้หลัก 5 ร. คือ ร. สะอาดร่มรื่น ได้แก่ อาคารสถานที่ บริเวณและสภาพแวดล้อมภายในวัด และการป้องกันควบคุมโรค ร. สงบร่มเย็น ได้แก่ การเทศนา ปฏิบัติธรรม ทำบุญ จัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ ร. สุขภาพร่วมสร้าง ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในวัด การบริโภคอาหาร การดูแลช่องปาก การออกกำลังกายและมีระบบการดูแลและส่งต่อเมื่อเจ็บป่วย ร. ศิลปะร่วมจิต (วิญญูณ) ได้แก่ ดำรงรักษาสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาและกิจกรรมเอื้อต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ร. ชาวประชาร่วมพัฒนา ได้แก่ ประชาชนมีส่วนร่วมเข้าเป็นคณะกรรมการดำเนินงานในการพัฒนาสู่วัดส่งเสริมสุขภาพ ให้สามารถบริหารจัดการสุขภาพได้ด้วยตนเอง เพิ่มความรู้ด้านสุขภาพ สร้างชุมชนท้องถิ่นและองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ผู้วัดรอบรู้สุขภาพ (Health Literate Temple) เพื่อให้พระสงฆ์มีความรอบรู้ด้านสุขภาพและขับเคลื่อนการดำเนินงานธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 ซึ่งขณะนี้มียุทธศาสตร์ที่ผ่านเกณฑ์ประเมินวัดส่งเสริมสุขภาพจำนวน 4,191 วัด และพระคิลานุปัฏฐาก ผ่านการอบรม (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.) จำนวน 3,945 รูป” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สสส,2562)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) แกนนำการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพชุมชนร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดำเนินการป้องกันโรค กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายส่งจัดกิจกรรมร่วมกับพระสงฆ์ในการป้องกันโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูงส่งเสริมการถวายอาหารเพื่อสุขภาพแก่พระสงฆ์บูรณาการกิจกรรมงานบุญเพื่อให้วัดเป็นงานบุญปลอดเหล้าปลอดอบายมุข และยังนำกิจกรรมของวัดมาบูรณาการส่งเสริมการดูแลสุขภาพจิตของชุมชน การปรับและประยุกต์โดยการนำเอาทุนทางสังคม/วิถีชีวิตดั้งเดิม มีในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในงานได้อย่างเหมาะสม ทำให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในชุมชนได้ง่าย เช่น การแต่งบทกลอนสรภัญญะ ให้ผู้สูงอายุขับร้อง เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องสุขภาพจิตในผู้สูงอายุ รวมทั้งการใช้นวัตกรรม (นิตยา คุ่มไพโรและพิพัฒน์พล พิณจิต,2564) การปฏิบัติธรรมเพื่อให้พระสงฆ์และประชาชนนำหลักธรรมหลักปฏิบัติสมณะและวิปัสสนามาจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาสุขภาพจิตสุขภาพกายพระสงฆ์กับประชาชน และบทบาทสำคัญของอสม. ในชุมชนปฏิบัติเป็นประจำ คือ การร่วมพัฒนาวัดให้สะอาดมีความเหมาะสมรองรับการทำกิจกรรมต่างๆภายในวัด อีกทั้ง ยังเป็นแกนนำชาวพุทธจิตอาสาชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดส่งเสริมวัดให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ควบคู่กับการส่งเสริมสุขภาพชุมชนรองรับกิจกรรมต่างๆของชุมชนภายใต้ความร่วมมือระหว่างวัดชุมชนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

สรุปได้ว่า การร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพ พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง สิ่งแวดล้อมภายในวัดและขยายผลสู่การพัฒนาสุขภาพของชุมชน พระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.) ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) แกนนำการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพชุมชนร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดำเนินการป้องกันโรค กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายส่งจัดกิจกรรมร่วมกับพระสงฆ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีสาระสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ประชาชนจิตอาสาพัฒนาวัด สามารถแสดงความคิดเห็นต่อการร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ประชาชนจิตอาสาพัฒนาวัด ใช้วิธีการคำนวณโดยใช้สูตร W.G. Cochran (1953) ระดับความเชื่อมั่น 95% กลุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูลครบตามวัตถุประสงค์การวิจัย จำนวน 200 รูป/คน

เครื่องมือวิจัยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

1. แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

2. แบบสอบถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมต้นแบบจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

ผลการวิจัย

การร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก สรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นต่อการร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า การร่วมจัดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพบุคคลในพื้นที่และพระสงฆ์ สนับสนุนการจัดอบรมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ กิจกรรมป้องกันโรค โรคไข้เลือดออก โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และพัฒนาวัดให้สะอาดสวยงาม ส่งเสริมการใช้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนให้มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ สร้างความสุขแก่ประชาชน

2. ผลการเพื่อศึกษากิจกรรมต้นแบบจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ร่วมกับกลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายกถวายสื่อภาพพลิกแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ แนวทางการพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งร่วมกำหนดแนวทางสนับสนุนการเตรียมความพร้อมวัดรองรับการตรวจประเมิน วัดส่งเสริมสุขภาพ พระคิลานุปัฏฐาก และเข้าสนับสนุนการปฏิบัติงานพระคิลานุปัฏฐากขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ ร่วมดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ รวบรวมข้อมูลเตรียมความพร้อมในการส่งประกวดในระดับเขต จังหวัดนครนายก

3. เพื่อนำเสนอแนวทางร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ได้แก่ พระคิลานุปัฏฐาก ร่วมกับกลุ่มงานส่งเสริม

สุขภาพสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.)ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก จัดการวัดส่งเสริมสุขภาพแบบสร้างการมีส่วนร่วม พระสงฆ์กับอสม. ร่วมประชุมจัดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ดูแลเรื่องความสะอาด กำจัดปัญหาถูกน้ำยุ่งลาย สร้างการรับรู้เรื่อง สุขภาวะพระสงฆ์ ขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ขยายการพัฒนาระบบดูแลส่งเสริมด้านสุขภาพ และสุขภาวะของพระสงฆ์ แม่ชี สามเณร ครอบคลุมพื้นที่วัด ร.ร.พระปริยัติธรรม และกำหนดแนวทางพัฒนา วัดจัดอบรมพระสงฆ์ให้เป็นพระคิลานุปัฏฐาก หรือพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) ทำหน้าที่คอยช่วยเหลือดูแลพระสงฆ์อาพาธภายในวัด จัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ และลดปัจจัยเสี่ยงด้าน สุขภาพ มุ่งเน้นให้วัดเป็นพื้นที่สร้างเสริมสุขภาพพระสงฆ์ สร้างอนามัยสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อสุขภาพดี

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า ความคิดเห็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง ร่วมการจัดการวัดให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ ดำเนินการเชิงนโยบายวัดส่งเสริมสุขภาพ และขับเคลื่อนตามโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังยายฉิม ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง นครนายก จังหวัดนครนายกมอบหมาย จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์ ให้เกิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพป้องกันและควบคุมโรครวมถึงการดูแลรักษาการให้บริการแก่พระสงฆ์ในพื้นที่ บูรณาการธรรมกับการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

2. กิจกรรมต้นแบบจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก การร่วมสนับสนุนจัดกิจกรรมป้องกันปัญหาภัยสุขภาพ โครงการครอบครัวอบอุ่นด้วยธรรมเข้าใจภัยยาเสพติดและอนามัยเจริญพันธุ์ กิจกรรมการป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติด โครงการ “วัด ประชา รัฐ สร้างสุข” ณ วัดศรีวัน ตำบลศรีนาวา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ดำเนินการฉีดพ่นยากำจัดยุงลายป้องกันโรคไข้เลือดออกสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ภาณุวัฒน์ ด่านกลางและคณะ** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสภาพแวดล้อมในวัดที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ พระสงฆ์สูงอายุ” ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ในบริเวณวัดแก้วน้อยและวัดราษฎร์ศรัทธา พระสงฆ์ใช้งานมากที่สุด คือ บริเวณลานวัด ห้องน้ำ และวิหาร/ อุโบสถ และพื้นที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุมากที่สุด คือ ห้องน้ำ และลานวัด จากการสำรวจสภาพแวดล้อม พบว่า ห้องน้ำไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับพระสงฆ์สูงอายุ ผู้สูงอายุและผู้ พิการ เปลี่ยนสุขภัณฑ์ให้เหมาะสมต่อการใช้งานของพระสงฆ์สูงอายุและผู้สูงอายุ รวมถึงมีการพัฒนาความรู้ เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาวัดสร้างเสริมสุขภาพอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.)เข้าร่วมดำเนินการเสมอและสอดคล้องกับ**ข้าเลียง สายธนู** ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดนครนายก” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยมีผล ต่อการพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ เริ่มจากการกำหนดโครงสร้างบทบาทหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและ เอกชน มีการประสานความร่วมมือกันในการดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพ โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งตาม บทบาทเป็นผู้สำรวจและประเมินผลวัดส่งเสริมสุขภาพ ช่วยเสนอแนะในส่วนไม่ผ่านเกณฑ์ รวมทั้งประสาน ความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อความร่วมมือในการพัฒนาวัด ปัจจัยต่อมาได้แก่ เจ้าอาวาสวัดมีวิสัยทัศน์ในการ พัฒนาวัด รวมทั้งมีบทบาทเป็นผู้ประสานความร่วมมือและกำหนดบทบาทหน้าที่แก่พระภิกษุ สามเณร คณะกรรมการวัดตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและนอกวัด นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ดำเนินการจัดหาทุนเพื่อ การพัฒนาวัด อาศัยความเคารพศรัทธาของประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ที่มีต่อเจ้าอาวาส ดำเนินงานตาม

บทบาทหน้าที่และการประสานความร่วมมือของทุกฝ่าย ส่งผลให้เกิดการพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพ และนำไปสู่ ภาวะสุขภาพที่ดีของพระภิกษุสงฆ์และประชาชนใกล้เคียง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการสังเคราะห์ความรู้ “ การร่วมจัดการวัดส่งเสริมสุขภาพของ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ” การจัดการวัดให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก ดำเนินการเชิงนโยบายวัดส่งเสริมสุขภาพ และขับเคลื่อนมอบหมายให้หน่วยงานในสังกัดโดยเฉพาะ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลร่วมมือกับแกนนำสุขภาพ คือ อสม.จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์ให้เกิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพป้องกันและควบคุมโรครวมถึงการดูแล รักษาการให้บริการแก่พระสงฆ์ในพื้นที่ อาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัดเป็นประชาชนและพระสงฆ์และ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ร่วมพัฒนา พื้นที่บริเวณวัดอยู่เสมอ เพื่อให้รองรับกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์การป้องกันโรคต่างๆภายในวัด จังหวัดนครนายก พระสงฆ์ผู้สูงอายุมีจำนวนมากพระสงฆ์หนุ่มเณรน้อยมีแนวโน้มลดลงการพัฒนาวัด จำเป็นต้องอาศัยประชาชนจิตอาสาและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) เข้าสนับสนุนพระสงฆ์ พัฒนาพื้นที่ พัฒนาบริเวณวัดเพื่อให้ความพร้อมในการป้องกันโรค เช่น วัดป้องกันการแพร่ระบาดของยุงลาย ซึ่งก่อให้เกิดไข้เลือดออก การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายจำเป็นต้องอาศัยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน(อสม.) ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย บทบาทดังกล่าว เป็นบทบาทเหมาะสมกับประชาชนทั่วไป ไม่ เหมาะสมกับบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ทรงศีล เป็นผู้มีเมตตาต่อทุกสรรพสัตว์ กิจกรรมการป้องกันโรค ไข้เลือดออกและการพัฒนาวัด จำเป็นต้องอาศัยแกนนำด้านสาธารณสุขในชุมชนประชาชนกลุ่มจิตอาสา โดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) เป็นผู้ดำเนินการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายการทำ ความสะอาดพื้นที่บริเวณวัดให้เหมาะสมต่อการดูแลสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน เมื่อเข้ามาทำกิจกรรม ต่างๆภายในวัด พระสงฆ์ แกนนำสุขภาพ พระคิลานุปัฏฐาก พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด เป็น แกนนำ ในการจัดการวัด ให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพโดยมีกิจกรรมพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่องด้วยพระสงฆ์เองนำ กิจกรรม 5 ร พัฒนาวัดเป็นวัดสร้างสุขและพัฒนาวัดให้เหมาะสมเป็นสัปปายะสถาน สำหรับการจัดการกิจกรรมใน ชุมชน นำมาบูรณาการสนองงานคณะสงฆ์ได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย, (2567). **คู่มือแนวทางการดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพ ประจำปี 2567**. นนทบุรี : กลุ่มพัฒนาระบบส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและเครือข่ายสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย.
- กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย, (2556). **คู่มือ แนวทางการดำเนินงาน วัดส่งเสริมสุขภาพ ปี 25556**. นนทบุรี : กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย.
- คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, (2566). **หลักสูตรซูเปอร์ อสม.**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม แอนด์ เอ็ม เลเซอร์พริ้นต์.
- ชาติชาย สุวรรณนิตย์. (2560). การศึกษาสถานการณ์งานสุขภาพภาคประชาชนในปัจจุบันและทิศทางการพัฒนาในอนาคต. **วารสารสุขภาพภาคประชาชน**. 12(4) 4-5.

- ชำเลื่อง สายธนู. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี กรณีศึกษา วัดสุปฏิหารามวรวิหาร. **สรรพสิทธิเวชสาร**. 36(2) 75.
- นิตญา คุ่มไพโรและพิพัฒน์พล พินิจดี. (2564). ถอดบทเรียนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดีเด่นระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำปี 2564. **วารสารสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. 63(2) 5.
- ภาณุวัฒน์ ด้านกลางและคณะ. (2560). การพัฒนาสภาพแวดล้อมในวัดที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ พระสงฆ์สูงอายุ. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**. คณะวิศวกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส). **หลัก 5 ร. ส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์**.(ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.thaihealth.or.th> (20 ตุลาคม 2567).
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). **ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่/ชุมชน**.(ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://infocenter.nationalhealth.or.th/20040-2/> (19 ตุลาคม 2567).
- Cochran, W.G. (1953). **Sampling Techniques**. New York: John Wiley & Sons.

การจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
ADMINISTRATION OF THE HAPPINESS CREATION PROJECT
FOR COMMUNITY NETWORK AT MUEANG NAKHON RATCHASIMA DISTRICT
OF NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

เชมจิรา พิทักษ์ภรณ์
KHEMJIRA PITAKRAD
วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี
Chonburi Buddhist College
E-mail: taty_kham@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาการร่วมจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 2. เพื่อศึกษากิจกรรมการจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา และ 3. เพื่อนำเสนอผลการจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 25 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 15 รูปหรือคน ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ศึกษาการร่วมจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้ วัดคลองส่งน้ำ ดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ ร่วมจัดการวัดตามนโยบายวัดประชารัฐสร้างสุข 2. ศึกษากิจกรรมการจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา คณะสงฆ์กำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ส่งผลให้เกิดการจัดกิจกรรมพัฒนาวัดสร้างสุขร่วมกัน พระสงฆ์ หน่วยงานรัฐ ประชาชนจิตอาสา 3. เพื่อนำเสนอผลการจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา วัดคลองส่งน้ำ ผ่านการประเมินผลการดำเนินโครงการ วัดประชารัฐ สร้างสุข อันดับ 1 ของคณะสงฆ์ภาค 11
คำสำคัญ: การจัดการวัด, วัดประชารัฐ, สร้างสุข

Abstracts

This research aimed to 1. Study the joint management of Wat Pracharat Sang Suk of the Wat Khlong Song Nam Community Network, Mueang Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province, 2. Study the management activities of Wat Pracharat Sang Suk of the Wat Khlong Song Nam Community Network, Mueang Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province, and 3. Present the results of the management of Wat Pracharat Sang Suk of the Wat Khlong Song Nam Community Network, Mueang Nakhon Ratchasima District,

Nakhon Ratchasima Province. The research was conducted using a mixed-method research methodology, using qualitative research, document research, and in-depth interviews with 25 key informants. Data were analyzed using descriptive content analysis and focus group discussions with 15 key informants using descriptive data analysis.

The research results found that: 1. A study the joint management of the Wat Pracharat Sang Suk project of the Wat Khlong Song Nam community network, Mueang Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province, as follows: Wat Khlong Song Nam has developed the temple into a community center and has received support from the Wat Khlong Song Nam community network, jointly managing the temple according to the Wat Pracharat Sang Suk policy. 2. A study the management activities of the Wat Pracharat Sang Suk project of the Wat Khlong Song Nam community network, Mueang Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province. The Sangha has set the criteria and indicators for evaluating the Wat Pracharat Sang Suk project, resulting in joint activities to develop the temple to create happiness, including monks, government agencies, and volunteer citizens. 3. To present the results of the management of the Wat Pracharat Sang Suk project of the Wat Khlong Song Nam community network, Mueang Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province. Wat Khlong Song Nam has passed the evaluation of the implementation of the Wat Pracharat Sang Suk project, ranked 1st among the Sangha Region 11.

Keywords: Administration, The happiness creation project, Create happiness

บทนำ

วัดในพระพุทธศาสนาถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในอินเดีย เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและการศึกษาค้นคว้าธรรมะปฏิบัติธรรม วัดในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนมาอย่างยาวนาน เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัดก็ต้องปรับตัวตามให้ทันสมัย ทั้งในด้านการบริหารจัดการ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าดั้งเดิมของวัดก็ยังคงมีความสำคัญ แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนา แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็ส่งผลกระทบต่อความเชื่อและการปฏิบัติธรรมของผู้คน ทำให้เกิดความท้าทายใหม่ๆ ต่อพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็น เพื่อให้พระพุทธศาสนายังคงเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตั้งงามให้แก่สังคม มหาเถรสมาคมและรัฐบาลได้เห็นชอบร่วมกันในการอนุมัติแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ในการประชุมครั้งที่ 2/2560 เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2560 มีมติเห็นชอบแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน” อันเป็นการดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” มีโครงการเชิงยุทธศาสตร์ เช่น โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่สังคมโครงการยกระดับหมู่บ้านรักษาศีล 5 โครงการวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข โครงการสาธารณสุขสงเคราะห์

เพื่อสังคม โครงการพัฒนาพุทธมณฑลคู่ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก เป็นต้น (ฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม, 2563)

การพัฒนาวัดภายใต้โครงการวัดประชารัฐสร้างสุข การพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพของวัดและชุมชนให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม เป็นสถานที่สัปปายะ การพัฒนาพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ของวัดและชุมชนด้วยวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ การพัฒนาพื้นที่จิตใจและปัญญาของวัดและชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563) โดยดำเนินการตามศักยภาพของวัด อาศัยความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ในวัด ขยายกิจกรรมกรรมพัฒนาวัดที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยตามหลักสัปปายะ ไม่ทำลายระบบนิเวศวัด ระบบนิเวศทางวัฒนธรรมที่วัดสะสมไว้ แต่จัดการแบบบูรณาการให้เกิดเป็นรูปแบบพัฒนาวัด สร้างความสุขร่วมกัน

รูปแบบการพัฒนาวัดประชารัฐสร้างสุข การจัดการที่ต้องอาศัยจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดเปลี่ยนแปลง เข้าใจอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดูแล ปกป้อง อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมิให้เกิดภัยร้ายแรงตามภายหลัง (สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, 2563) และกระบวนการจัดการพื้นที่ของวัดให้มีความร่มรื่นสวยงาม เหมาะสมต่อการเรียนรู้ การทำกิจกรรมเชิงพุทธ โดยให้วัดมีการจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมทั้งพื้นที่กลางแจ้ง พื้นที่เรียนรู้ สัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิต ชุมชนและระบบนิเวศ (พระพุทธิญาณมุนี, 2563) ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นวัดสร้างสุข ความร่วมมือของผู้ร่วมพัฒนาวัด ควรนำหลักธรรม หลักการสมัยใหม่มาปรับใช้ให้เหมาะกับการพัฒนาวัด

หลักธรรมที่ต้องส่งเสริมการพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการเจ้าอาวาสต้องสร้างวัดให้เป็นศาสนสถาน เป็นปูชนียสถาน เป็นที่ศนสถาน เป็นคารวสถาน เป็นอนุสรณ์สถานและให้เป็นบุญสถาน พัฒนาวัดตามหลัก 5 ส หัวใจของการพัฒนาวัด 8 ส พัฒนาวัดตามหลัก 8 ส พัฒนาวัดตามหลัก 11 ส การพัฒนาสาธารณูปการของวัดตามหลักสัปปายะ 7 และสร้างอารยสถาปัตย์เพื่อของวัดเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับพุทธศาสนิกชนและประชาชนทุกหมู่เหล่า นับเป็นการดำเนินงานที่มีเป้าหมายเพื่อให้พื้นที่ของวัดได้พัฒนาสู่การเป็นรมณีสถานและเป็นสถานที่ของการพัฒนาสุขภาพองค์รวมให้แก่กับสมาชิกในสังคมไทย (สมเด็จพระมหาธีรวงศ์, 2565)

การจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขเป็นการพัฒนาวัดสนองคณะสงฆ์ ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้ศาสนาและวัดเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน วัด องค์กรต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความสุขและความเข้มแข็งให้กับสังคม ลักษณะกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือพัฒนาวัด ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน หน่วยงานรัฐร่วมใช้อาคารสถานที่ในวัดจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดอบรม การสอนอาชีพ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการสอนคุณธรรม จริยธรรม และการสร้างสำนึกในสังคม สนับสนุนกิจกรรมด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพ การออกกำลังกาย และการให้ความรู้ด้านสุขภาพ และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และภาคเอกชน เพื่อร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การจัดการพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอาศัยเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ประชาชนจิตอาสา กรรมการวัด หน่วยงานรัฐ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น ร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาวัดตามหลักการ 5 ส หลักธรรมสัปปายะประยุกต์ใช้วางแผนจัดการรูปแบบการจัดการวัดประชารัฐสร้างสุข วัดคลองส่งน้ำ ส่งผลให้วัดมีความพร้อมในการสร้างความสุขแก่พระสงฆ์ ประชาชน หน่วยงานรัฐและภาคเอกชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการร่วมจัดการวัดพระราชวังสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษากิจกรรมการจัดการวัดพระราชวังสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อนำเสนอผลการจัดการวัดพระราชวังสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

การจัดการวัดพระราชวังสร้างสุข

การจัดการวัดพระราชวังสร้างสุขเป็นการพัฒนาวัดให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน สามารถนำทรัพยากรวัดร่วมทั้งพระสงฆ์จัดการพัฒนาวัดตามแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

นโยบายคณะสงฆ์ กำหนดให้วัดดำเนินการพัฒนาวัดตามแผนงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข สอดคล้องกับ วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นเสาหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต วัดจึงถือเป็นสถานที่สำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทย ต่อมาวัดกลายเป็นสถานที่ผู้คนในทุกระดับมา ใช้จนทำให้วัดกลายเป็นที่สกปรก ไม่เรียบร้อย การจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับวัด รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะภายในวัดยังไม่เป็นระบบ จึงได้ดำเนินการพัฒนาโครงการวัดสร้างสุขและวัดบันดาลใจ เพื่อพัฒนารูปแบบและแนวคิดของ 5 ส ซึ่งประกอบไปด้วย สะสาง สะดวก สะอาด สร้างมาตรฐาน และสร้างวินัย ลงสู่บริบทของวัด เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นพื้นที่แบบอย่าง ทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ (ฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคมคณะกรรมการอำนวยการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข, 2567)

การมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน โดยวัดจะเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วม การจัดการกับปัญหาสุขภาพ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่าย เป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้กลไกการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในเรื่องต่างๆ และยังทำให้มีพลังต่อรองกับอำนาจต่างๆ ได้ดีขึ้น จึงนับได้เป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กองสุขศึกษากรมสนับสนุนบริการสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข, 2556)

วัดคลองส่งน้ำส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาวัด เริ่มตั้งแต่พระสงฆ์ทุกรูป คนวัด กรรมการวัด ดึงศักยภาพความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคลนำมาช่วยสนับสนุนการพัฒนาวัดและนำศักยภาพของแต่ละบุคคลมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมปรับปรุงสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่วัดได้อย่างเหมาะสมขยายผลสู่การสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนจิตอาสาสูงใจให้หน่วยงานรัฐหน่วยงานภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนพัฒนาวัดคลองส่งน้ำทั้งกำลังคนและทรัพยากร เชื่อมต่อเป็นเครือข่ายพัฒนาวัดคลองส่งน้ำสร้างสุขด้วยกิจกรรม 5 ส

กิจกรรมวัดคลองส่งน้ำเพื่อสังคม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดคลองส่งน้ำจัดขึ้น มุ่งสร้างประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การจัดอบรม, การสอนอาชีพ, และการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น กิจกรรมวัดคลองส่งน้ำบางกิจกรรมมีลักษณะการดำเนินการ ตามรูปแบบของพระสงฆ์บางกิจกรรมดำเนินการบูรณาการกิจกรรมของพระสงฆ์ร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ บางกิจกรรมเป็นกิจกรรมของหน่วยงานในพื้นที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ดำเนินกิจกรรมสนับสนุนวัดคลองส่งน้ำพัฒนาพื้นที่ปรับปรุงกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในภาพรวมและยังจัดกิจกรรมส่งเสริมดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ ทั้งนี้กิจกรรมต่างๆ มีลักษณะการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อสังคมในภาพรวม

กิจกรรมเพื่อสังคมเป็นกิจกรรมของวัดและกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายกิจกรรมมีเป้าหมายในการพัฒนาสังคมวงกว้าง ไม่ระบุชัดเจน ผลประโยชน์ที่ประชาชนในสังคมได้รับหรือช่วยเหลือชุมชนพื้นที่ใกล้วัดคลองส่งน้ำ สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ร่วมกับการทำงานอาสาสมัครในพื้นที่ การจัดกิจกรรมการกุศล การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ช่วยแก้ไขปัญหาสังคม เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน กิจกรรมจัดการสิ่งแวดล้อมวัด กิจกรรมดูแลช่วยเหลือผู้ยากจน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน กิจกรรมเผาศพผู้ยากไร้ กิจกรรมเหล่านี้ มุ่งหวังสร้างผลกระทบเชิงบวก ส่งเสริมความร่วมมือในชุมชนหรือสังคมโดยรวม

การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม การใช้วัดคลองส่งน้ำเป็นศูนย์กลางในการสอนคุณธรรม จริยธรรม และการสร้างสำนึกในสังคม การกระตุ้นและสร้างเสริมให้คนในสังคมมีความเข้าใจ ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมที่ดี เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา และความยุติธรรม เป็นต้น การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เจ้าอาวาสดำเนินการหลายวิธี ได้แก่ การให้ศึกษาสอนคุณธรรมผ่านหลักสูตรในโรงเรียน ซึ่งแจ้งความต้องการมายังวัดคลองส่งน้ำ จัดพระวิทยากรดำเนินการเข้าสอนธรรมในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกทางสังคม วัดคลองส่งน้ำจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนหรือสังคมมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคม ปัญหาสังคมขาดคนที่มีคุณธรรมประจำใจก่อให้เกิดการสร้างปัญหาแก่สังคม และกระตุ้นให้สมาชิกสังคมเกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม อบรมส่งเสริมการมีคุณธรรมประจำใจของสมาชิกสังคม เพิ่มคนดีสู่สังคม กิจกรรมวัดคลองส่งน้ำมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การประชุมหรือสัมมนาพระสงฆ์ร่วมกับประชาชนในชุมชน จัดการอภิปรายหรือสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาสังคมต่าง ๆ ปัญหาสิ่งแวดล้อมวัด การจัดกิจกรรมจิตอาสาดูแลช่วยเหลือผู้ยากจนในชุมชน กิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ธรรมร่วมกัน

การจัดกิจกรรมอาสาสมัครจิตอาสาวัดคลองส่งน้ำ ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนรอบวัดคลองส่งน้ำร่วมมือกันทำกิจกรรมพัฒนาวัด พัฒนาชุมชน ดูแลสมาชิกชุมชน เช่น การทำความสะอาดวัดตามแบบการจัดการวัด 5 ส การทำความสะอาดชุมชนในโอกาสต่างๆ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสลักษณะจัดกิจกรรมการกุศล เช่น งานเดิน-วิ่งการกุศล การระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยหรือองค์กรการกุศลต่าง ๆ จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ การจัดงานแสดงพุทธศิลป์ส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมกับการแก้ไขปัญหาสังคมเพื่อให้ผู้คนได้มีส่วนร่วมและสะท้อนความคิด ช่วยสร้างความตระหนักรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในสังคม เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชนและสังคมโดยรวม

การสนับสนุนด้านสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการมุ่งหวังให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนมีสุขภาพที่ดี โดยจัดให้มีบริการตรวจสุขภาพ ประเมินสุขภาพโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้บริการทางสาธารณสุขแก่พระสงฆ์และประชาชน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ การตรวจโรคเบาหวาน ความดันโลหิต หรือการให้วัคซีน การจัดอบรมและให้ความรู้การดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพจิต และการสร้างนิสัยการกินอาหารที่ดี การส่งเสริมการออกกำลังกาย จัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกำลังกายตามพระธรรมวินัย พัฒนาพื้นที่วัดรองรับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ สนับสนุนด้านจิตใจ จัดให้มีการให้คำปรึกษาหรือการบำบัดจิตใจ การลดความเครียดหรือความวิตกกังวลด้วยการเจริญกัมมัฏฐาน สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งมีความสำคัญต่อสุขภาพโดยรวม

การสร้างเครือข่ายวัดคลองส่งน้ำ การดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข วัดคลองส่งน้ำส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนด้านสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงระหว่างองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และภาคเอกชน เพื่อร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนข้อมูลวัด เครือข่ายสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการวัด 5 ส การจัดการแหล่งน้ำในวัด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวัดให้เอื้อต่อการสร้างความสุขและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ชุมชน ร่วมมือในการจัดกิจกรรมวัดคลองส่งน้ำภายใต้การดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข การจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น งานประเพณีทางพระพุทธศาสนา การสอนความรู้กิจกรรมทางศาสนากับการบูรณาการ ซึ่งสามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน

การสร้างจิตสำนึกชุมชนพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ การส่งเสริมให้ชุมชนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดและชุมชนรอบข้าง เชิญชวน ปุถุศรัทธาสมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำความสะอาดวัด การปลูกต้นไม้ร่วมจัดงานประเพณีของวัด ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีและความรักในวัดคลองส่งน้ำ

การให้ความรู้และอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการจัดการทรัพยากร เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้และทักษะที่จำเป็น และพระสงฆ์ คนวัดเป็นแบบอย่างที่ดีของการร่วมพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ พระสงฆ์และผู้นำชุมชนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงออกถึงความรับผิดชอบและการดูแลวัด ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับชุมชนสนับสนุนจัดการวัดให้เป็นวัดสัปปายะเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

การส่งเสริมเครือข่ายการมีส่วนร่วมตัดสินใจและวางแผนการพัฒนาวัด เช่น การจัดทำแผนพัฒนาวัด 5 ส การสร้างโครงการใหม่พัฒนาวัด พัฒนากิจกรรมวัดเมื่อมีสมาชิกชุมชนจำนวนมากเข้าทำกิจกรรมพร้อมกันจำนวนมากให้เกิดกิจกรรมเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชน “ตลาดพุทธรัฐ” การซื้อขายสินค้าที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ หรือการระดมทุนขยายพื้นที่วัด ซื่อที่ดินปลูกป่า สร้างสวนปฏิบัติธรรม สร้างความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก การเชื่อมโยงกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านทรัพยากรหรือความรู้ในการพัฒนาวัด สร้างจิตสำนึกชุมชนพัฒนาวัด ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและวัด ส่งผลกระทบที่ดีต่อสังคม เกิดการดูแลและอนุรักษ์วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การจัดการวัดประชารัฐสร้างสุข เจ้าอาวาสดำเนินการร่วมกับเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พัฒนาวัดคลองส่งน้ำตามการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ดำเนินการภายใต้โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข นำหลักธรรมสัปปายะและหลักการ วิธีการ 5 ส จัดกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ อาศัยการสร้างเครือข่ายวัดคลองส่งน้ำ หน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ชุมชน ร่วมมือในการจัดกิจกรรมพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ จัดกิจกรรมงานประเพณีทางพระพุทธศาสนาบูรณาการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ เครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ที่ร่วมพัฒนาวัดคลองส่งน้ำและรับทราบกิจกรรมพัฒนาวัดตามหลักการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ เครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ไม่ทราบจำนวนที่ชัดเจน ใช้วิธีการคำนวณโดยใช้สูตร W.G. Cochran (1953) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% กลุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูลครบตามวัตถุประสงค์การวิจัย จำนวน 200 รูป/คน

เครื่องมือวิจัยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

1. แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการร่วมจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

2. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมและผลการจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัย

การจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1. ผลศึกษาการร่วมจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การร่วมจัดการพัฒนาพื้นที่วัดอย่างน้อย 9 แห่ง ภายในวัดคลองส่งน้ำ วัดคลองส่งน้ำ โดยดำเนินการพัฒนาพื้นที่ภายในวัด แบ่งพื้นที่ตามหลักพระพุทธศาสนา และนำหลักวัด ประชา รัฐ สร้างสุขให้ได้มาตรฐานในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่วัด จัดทำป้ายชื่อวัด บริเวณหน้าวัดมีความเหมาะสม สามารถมองเห็นชื่อวัด อ่านได้อย่างชัดเจน การจัดระบบห้องคลังวัสดุสงฆ์ การควบคุมการเบิกจ่ายสิ่งของ จัดทำเอกสาร-บัญชี สำหรับใช้ยืม-คืน สิ่งของในคลังวัสดุสงฆ์ และเน้นการดูแลรักษาความสะอาดของอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ และมีระเบียบปฏิบัติสำหรับผู้ที่เข้ามาขอใช้อาคารสถานที่อย่างเหมาะสม มีอุปกรณ์ทำความสะอาด และมีการมอบหมายผู้ดูแลประจำอาคาร

2. ผลการศึกษากิจกรรมการจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การจัดการพัฒนาวัดและจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ พระสงฆ์สูงอายุ ส่งเสริมการเคลื่อนไหวร่างกายตามพระธรรมวินัย ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้กับหลัก 5 ส จัดให้พระสงฆ์ทำความสะอาดวัด ทำงานวัดให้ร่างกายเคลื่อนไหวออกกำลังกายตามพระธรรมวินัย กิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อมภายในวัด โดยนำหลักการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้กับหลัก 5 ส และหลักสัปปายะ 7 ได้แก่ ที่อยู่เหมาะสม ทำความสะอาดพื้นที่บริเวณวัด ออกกำลังกายอิริยาบถเหมาะสมกับสมณเพศด้วยการเคลื่อนไหวทำความสะอาดบริเวณวัดทุกเช้า จัดอบรมให้ความรู้พระสงฆ์ คนวัดความรู้ 5 ส จัดเตรียมตู้ยาสามัญประจำวัด เวชภัณฑ์ ภายในวัด และจัดชุดสังฆทานยา ดูแลสมาชิกชุมชน ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหลักร้อย จัดกิจกรรมให้ความรู้ปลูกจิตบุญ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพต่าง ๆ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ ให้วัดปลอดอบายมุข สุรา บุหรี่ เข้าร่วมการอบรมหลักสูตรพระศีลานุปฏิฐาก มีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ เป็นวัดปลอดอบายมุข สุรา บุหรี่อย่างเคร่งครัด ภายในบริเวณวัด

3. เพื่อนำเสนอผลการจัดการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา การดำเนินโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข เจ้าอาวาสนำนโยบายปฏิรูปคณะสงฆ์มาเป็นฐานกิจกรรมพัฒนาวัดสร้างการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในวัดและประชาชนจิตอาสา หน่วยงานรัฐองค์กรภาคเอกชนเข้าร่วมพัฒนาวัดตามการดำเนินโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขและผลการดำเนินการจากการตรวจประเมินของคณะสงฆ์ได้รับรางวัลอันดับ 1 ของคณะสงฆ์ภาค 11 ส่งผลให้วัดคลองส่งน้ำและเครือข่ายวัดคลองส่งน้ำรวมพลังจิตอาสาพัฒนาวัดคลองส่งน้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตำบลปรุใหญ่และตำบลอื่นๆรอบวัดคลองส่งน้ำสร้างพลังร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาวัดและนำกิจกรรมของวัดบูรณาการกับกิจกรรมของหน่วยงานรัฐเพื่อสร้างความสุขให้แก่ประชาชนในสังคม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การจัดการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า วัดคลองส่งน้ำเจ้าอาวาสดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชนในพื้นที่ ร่วมดำเนินโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ส่งผลให้กิจกรรมของวัดคลองส่งน้ำกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐบูรณาการร่วมกัน นำหลักธรรมสี่ปายะและหลักการ 5 ส ประยุกต์ใช้กับกิจกรรมพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานฯ ประกาศนโยบาย อบรมให้ความรู้ สืบสวนแบ่งพื้นที่รับผิดชอบ จัดทำแผนปรับปรุงพิธีเปิดทำสะอาดครั้งใหญ่ (Big Cleaning Day) และตรวจประเมินพื้นที่ ผลการดำเนินการดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข อยู่ลำดับที่ 1 ของคณะสงฆ์ภาค 11 ส่งผลต่อการสร้างความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายพัฒนาวัดคลองส่งน้ำเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาวัดคลองส่งน้ำเป็นศูนย์กลางสร้างความสุขแก่ผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม

2. การร่วมจัดการวัดประชารัฐสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำร่วมจัดการพัฒนาพื้นที่วัดอย่างน้อย 9 แห่ง แบ่งพื้นที่ตามหลักพระพุทธศาสนา และนำหลักวัด ประชา รัฐ สร้างสุขให้ได้มาตรฐานในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่วัดสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมิโน (ปู่บาง) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี พบว่า โครงการนี้เป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสถานที่เหมาะแก่การจัดกิจกรรมของชุมชน วัดมีความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม สงบ พระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจประชาชน มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อขับเคลื่อน เป็นต้น โดยรูปแบบการวางแผน การวางแผนพัฒนาสาธารณูปการของวัดตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการของมหาเถรสมาคมซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดปทุมธานีพร้อมที่จะพัฒนาคนให้เป็นคนเก่งและเป็นคนดีของประเทศในอนาคตและสอดคล้องกับพระมหาพวงศกร ฐิตญาโณ (มะลิลา) และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามแนวทาง 5ส ของวัดในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการบริหารนิยธรรมและหลักการมีส่วนร่วมกับหลักทฤษฎี 5ส ในการขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามแนวทาง 5ส ในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก สร้างสุขตามแนวทาง 5ส ด้วยการขจัดส่วนเกิน เพิ่มเติมส่วนที่ขาดเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้งานจัดวางให้ง่าย

ต่อการค้นหาและการนำไปใช้งานเพื่อความปลอดภัยต่อการปฏิบัติงาน กำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ กำหนดมาตรฐานให้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการฝึกอบรม ติดตามประเมินผลแล้วปรับปรุงมาตรฐานให้ดียิ่งขึ้น และสร้างวินัย ด้วยการรณรงค์และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการสังเคราะห์ความรู้ “การจัดการวัดพระราชวังสร้างสุขของเครือข่ายชุมชนวัดคลองส่งน้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา” การจัดการวัด เจ้าอาวาสดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชนในพื้นที่ ร่วมดำเนินโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ส่งผลให้กิจกรรมวัดคลองส่งน้ำกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐบูรณาการร่วมกัน นำหลักธรรมสัปปายะและหลักการ 5 ส ประยุกต์ใช้กับกิจกรรมพัฒนาวัดคลองส่งน้ำ ส่งผลให้เกิดการสร้างร่วมมือพัฒนาวัดคลองส่งน้ำให้เป็นศูนย์กลางสร้างความสุขแก่คณะสงฆ์ ประชาชน หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกิจกรรมหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ขยายผลสู่กิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ เพื่อให้พระสงฆ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประชาชนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลาดพุทธรัฐ

เอกสารอ้างอิง

- กองสุศึกษากรมสนับสนุนบริการสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข, (2556). **การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน**. นนทบุรี :กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ.
- ฝ่ายสาธารณสุขการ ของมหาเถรสมาคมคณะกรรมการอำนวยการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข. (2567). **แผนยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข (พ.ศ. 2566-2570)**. นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์.
- ฝ่ายสาธารณสุขการของมหาเถรสมาคม. **รายละเอียดโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข**.(ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.wat3579.com/blog/blog/detail/var/64p2d4> (26 ตุลาคม 2567).
- พระครูสังฆรักษ์ชื่อนันต์ สุทธิมน (ปูบ่าง). (2564). **รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสุขการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธิญาณมุนี. (2563). **รูปแบบและกระบวนการพัฒนานิเวศน์วิद्याวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพงศกร ฐิตญาโณ (มะลิลา)และคณะ. (2564). **ประสิทธิผลการขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามแนวทาง 5ส ของวัดในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์**. วารสารวิจัยวิชาการ. 4(4) 1. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วัด ประชา รัฐ สร้างสุข**.(ออนไลน์), แหล่งที่มา: https://bri.mcu.ac.th/?page_id=10178 (26 ตุลาคม 2567).
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, (2563). **พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา**. ลำปาง : วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, (2565). **สาธารณสุขการวิดิพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : หจก.นิติธรรมการพิมพ์.
- Cochran, W.G. (1953). **Sampling Techniques**. New York: John Wiley & Sons.